

Sammendrag

Formålet med mastergradsstudiet er å utforske og undersøke hvordan makt håndteres i praksis i ulike hjelperelasjoner. Utgangspunktet er at en hjelperelasjon er asymmetrisk, og det etiske og moralske perspektivet til den som skal gi hjelp, råd og veiledning er et hovedanliggende i studien. Bakgrunn for forskningsstudiet er fundert i det humanistiske, eksistensialistiske og filosofiske rådgivningsfeltet, hvor samtalen og det å møte sårbare mennesker og mennesker i sårbare livssituasjoner i samtalerommet er det essensielle. Det teoretiske rammeverket har en grunnleggende tone i det å møte mennesker der de er, hvor forståelse, ansvar og selvinnsikt hos rådgiver og veileder står sentralt. Metoden i oppgaven er det kvalitative forskningsintervju og fortolkende fenomenologisk analyse (IPA) benyttes i analysedelen.

På bakgrunn av funnene i studien, er hovedtema i presentasjonsdelen *Makten i samtalerommet*, som er delt i to underkategorier. Første underkategori handler om *Makten i hjelperollen* med undertittelen *Ansvar, forståelse og omsorg*. Den siste underkategorien er samlet under betegnelsen *Ansvar og makt*. Gjennom arbeidet med analysedelen, kom det klart fram at funnene har en flytende overgang og at enkelte begreper og tema går over i hverandre. Derfor vil funnene i de ulike intervjuene speile en virkelighet som ikke alltid har en lineær og fast struktur. Et tema som går igjen gjennom alle tre intervjuene, og som også spiller seg på ulikt vis gjennom presentasjonsdelen, er ansvar og det at informantene selv er et verktøy i samtalerelasjoner.

Under drøftingskapitlet ses funnene i intervjuene opp mot valgt teori og litteratur, for å gi et utfyllende perspektiv til det å skulle veilede og gi råd til sårbare mennesker og mennesker i vanskelige livssituasjoner, og hvordan den enkelte informant beskriver sin håndtering av makt inn i samtalerelasjoner. Første punkt i drøftingsdelen handler om *Ansvar og makt*, hvor en ser spesielt på det ansvar en har som helper, samtidig som en også har en rolle som gjør at en kan ansvarliggjøre andre, hvor det å beskytte sårbare mennesker blir særlig belyst. I andre del av drøftingskapitlet, kommer det med *Ansvar, makt og selvinnsikt* som svært grunnleggende egenskaper i rollen som rådgiver og veileder. Her belyses spesielt områder hvor informantene forteller om egne opplevelser og hvordan de bruker innsikt i eget liv til hvordan de skal håndtere sin rolle som veileder og rådgiver, og bruke makten de har på en god måte. Under siste og tredje drøftingsdel er *Kunnskap, erfaring og makt* i hjelperollen sentral. Et tema som var tydelig blant alle tre informantene, det å ha erfaring, kunnskap og innsikt og hvor det å ha erfaring over tid gjør en bedre i stand til å håndtere ulike settinger i samtalerommet. Et hovedanliggende både i denne delen, og i resten av drøftingsdelen, er evnen en har til å kunne sette seg inn i andre mennesker sin livsverden og hva som virker inn i samtalerommet, både hva den enkelte rådgiver selv bringer med inn, men også hvor den som søker hjelp er i livet og hvilken bakgrunn vedkommende har.

Forskningsoppgaven som helhet, er et arbeid som gir et lite innblikk i en verden hvor en både vil se seg selv i den en møter, samtidig som en i mellommenneskelige hjelperelasjoner har et ansvar og en makt til å påvirke andre.

Abstract

The purpose of this master's thesis is to explore and investigate how power is handled in practice in various helping relationships. The starting point is that a helping relationship is asymmetric, and the ethical and moral perspective of the person who is to provide help, advice and guidance is a main concern in the study. The background for the research study is based on the humanistic, existentialist, and philosophical field of counseling, where the conversation and meeting with vulnerable people and people in vulnerable life situations in the conversation room is essential. The theoretical framework has a basic approach of meeting people where they are, where the understanding, responsibility and self-insight of the counselor and supervisor is central. The method in the thesis is the qualitative research interview and interpretive phenomenological analysis (IPA) is used in the analysis part.

Based on the findings of the study, the main theme in the presentation of findings section is Power in the Conversation Room, which is divided into two subcategories. The first subcategory is about Power in the helper role with the subtitle Responsibility, understanding and care. The last subcategory is grouped under the name Responsibility and power. Through the analysis, it became clear that the findings have a fluid transition, and that certain concepts and themes overlap. Therefore, the findings from the various interviews will reflect a reality that does not always have a linear and fixed structure. A theme that is repeated throughout all three interviews, and which is also reflected in different ways throughout the presentation of findings, is responsibility and the fact that the informants themselves are a tool in conversational relationships.

During the discussion chapter, the findings from the interviews are looked at against selected theory and literature, to provide a complementary perspective on how to guide and give advice to vulnerable people and people in difficult life situations, and how the individual informants describe their handling of power in conversational relationships. The first point in the discussion section is about Responsibility and power, where I look specifically at the responsibility one must help, while at the same time one also has a role that makes one responsible for others, where protecting vulnerable people is particularly highlighted. In the second part of the discussion chapter, the topic is Responsibility, power, and self-insight as very basic qualities in the role of advisor and supervisor. Here, informants highlight their own experiences and how they use insight into their own lives in how they should handle their role as supervisor and advisor and use the power they have in a good way. During the third and last part of the discussion, Knowledge, experience, and power in the helper role are central. A topic that was clear among all three informants was that having experience, knowledge, and insight, over time makes one better able to handle different settings in the conversation room. A major issue both in this part, and in the rest of the discussion, is the ability to get to know other people's life world and how that works in the conversation room, both what the individual counselor himself brings in, but also where they who seek help are in life and what background the person has.

The research task as a whole is a work that gives a little insight into the world of interpersonal helping relationships, where the counselor both wants to see themselves in the ones they encounter, while at the same time has a responsibility and power to influence others.

Forord

Som i et speil i en gåte, et uttrykk fra 1.Korinterne 13.12, en del av et vers i Bibelen. Slik opplever jeg det nå, å ha sett inn i en verden som både kan være vanskelig å forstå, samtidig som vi gjennom livet får erfaringer og møter med mennesker som speiler oss selv, gir oss opplevelser og erfaringer, som følger oss på veien vi går gjennom dette livet.

Min første store takk går til veileder Jonathan Reams, for tålmodighet, for å gi meg et stort handlingsrom når det gjelder å skrive oppgaven, for god veiledning og for tips til hvordan jeg har kunnet løse masteroppgaven på best mulig måte. Tusen takk for den rommelighet du har gitt meg.

Min takknemlighet går også til prest og sjelesørger Ingebrigt Røen, som har vært en god samtaleveileder i livets store og små hendelser, som langt på vei har hjulpet meg til å forstå min indre verden bedre, sett i lys av både nåtid og fortid. En stor takk vil jeg også gi min venn og støttespiller, Ingrid Holte Karlsen, for stadig å være til stedet i livet mitt, for et lyttende øre og for en støttende hånd.

Til slutt vil jeg takke min store solstråle i livet, min datter og inspirasjon til å gjennomføre dette studiet. Selv om hun har lurt på hvorfor mamma må studere, og har vært utålmodig fordi mamma går på skole. Oppgaven vil jeg dedikere spesielt til henne, og håpe at hun en dag skjønner hvorfor en søker kunnskap og erfaring som kan hjelpe andre mennesker til å ta gode valg i sine liv.

Masteroppgaven ser jeg på som en svært liten del av et veldig stort hele, og jeg ser at det er mye i oppgaven som kan utforskes videre.

Orkdal, mai 2022

Gunhild Bakken Almli

Innhold

Sammendrag	v
Abstract	vi
Forord	vii
1 Innledning	11
1.1 Bakgrunn og motivasjon for prosjektet	11
1.2 Problemstilling	12
1.3 Begrepene hjelper og hjelpesøker	12
1.4 Makt og det etiske ansvar	12
2 Teori	14
2.1 Forståelse, ansvar og selvinnsett i samtalerommet	14
2.2 Makten I samtalerommet	18
2.2.1 Tanker og følelser i samtalerommet.....	19
2.2.2 Empatisk kommunikasjon og hjelperrollen.....	21
3 Metode	22
3.1 Etikk, kvalitet og hermeneutikk.....	22
3.2 Bakgrunn for valg av intervju som metode	23
3.2.1 Det kvalitative forskningsintervju og intervjuguidene	23
3.2.2 Valg av informanter og gjennomføring av intervjuene	25
3.2.3 Transkriberingsprosessen	26
3.3 Fenomenologi og fenomenologisk analyse	27
3.3.1 Aanalyseprosessen	28
3.4 Forskerrollen	29
3.5 Kritikk av metode og forskningsprosjekt.....	30
4 Presentasjon av funn.....	32
4.1 Presentasjon av informantene.....	32
4.2 Makten I samtalerommet	32
4.2.1 Makten i hjelperrollen	33
4.3 Avmakt, forståelse og omsorg.....	36
4.4 Ansvar og makt.....	37
4.5 Oppsummering av funnene.....	39
5 Drøftingsdel	41
5.1 Ansvar og makt.....	41
5.2 Ansvar, makt og selvinnsett.....	44
5.3 Kunnskap, erfaring og makt.....	45
6 Avslutning.....	49

7	Referanseliste.....	51
	Vedlegg 1: Informasjonsbrev	54
	Vedlegg 2: Intervjuguide 1	56
	Vedlegg 3: Intervjuguide 2	57
	Vedlegg 4: Godkjennelse fra NSD	58
	Vurdering	58

1 Innledning

Denne delen handler om bakgrunnen for valg av tema og problemstilling. Det gis en kort begrepsavklaring i forhold til hva som legges i begrepene hjelpesøker og hjelper, og hva makt er sett i lys av det etiske ansvar. Maktdimensjonen vil bli nærmere utredet under teorikapitlet.

1.1 Bakgrunn og motivasjon for prosjektet

Interessen for tema springer ut av et ønske om å få mer innsikt og bevissthet i forhold til hvordan makt i samtalerommet kommer til syne og er til stede, hva som påvirker relasjonen mellom hjelpesøker og hjelper, og hvordan denne dimensjonen håndteres i samtalerelasjoner. Spesielt med tanke på asymmetrien som er i en hjelperelasjon, hvor en som hjelper har både en makt og et ansvar overfor den en skal hjelpe (Eide, Grelland, Kristiansen, Sævereid & Aasland, 2020, s. 17).

Å skulle skrive om makt i samtalerelasjoner, har vært en spennende og svært lærerik prosess i å finne ut hva som virker inn i samtalerommet. Interessen bunner i å stå bedre rustet til å håndtere situasjoner i møte med sårbare mennesker og mennesker i sårbare livssituasjoner, som har behov for råd og veiledning ved livets ulike veiskiller. Det er viktig å være oppmerksom på egen påvirkningskraft i forhold til andre, og se hjelpesituasjonen ut fra ulike sider i livet, ulike perspektiver og ståsteder. I arbeidssammenheng vil makten alltid være til stede, og blant annet kan en «rollekonflikt» ramme «en uskyldig tredjepart» (Grelland i Eide et al., 2020, s. 102). Både av erfaring, og fra hva dette prosjektet har gitt av kunnskap, både teoretisk og praktisk, vil møte med sårbare mennesker og i sårbare livssituasjoner gi utfordringer, både i det enkelte møtet, men også ved at en som profesjonell ofte jobber innen systemer som har sine målsetninger og krav. En økt bevissthet om de valg en som profesjonell veileder og rådgiver har, og gjennom arbeidet med forskningsprosjektet, tror jeg at jeg vil være bedre i stand til å møte de utfordringer som vil komme i framtiden.

Fenomenet makt var ikke et bevisst emne før innlevering for tema og problemstilling nærmet seg. Siden jeg utdannet meg som sykepleier og skrev om ensomhet både blant eldre og i psykisk helsearbeid, hadde jeg i denne masteroppgaven også tenkt å skrive om ensomhet. Dette ble ikke et naturlig tema i denne sammenheng, og valget falt derfor på å utforske maktdimensjon i hjelperelasjoner i dette forskningsprosjektet. En indre overbevisning, og en interesse som kom med observasjoner både i hverdagssammenheng og gjennom hva jeg lærte både teoretisk og praktisk i studiesammenheng. Valget kom også etter å ha deltatt på en generalforsamling, hvor det skulle stemmes over en sak, og det ble klart og tydelig gitt uttrykk for misnøye for stemmer som ikke var enstemmige. Det jeg observerte, både privat og i studiesammenheng, gjorde meg nysgjerrig på de maktreelasjoner som finnes i samfunnet. Jeg leste en del om Foucault, både hva han selv har skrevet og hva andre har skrevet om ham.

Grunnlag for tema og forskningsområde, er fundert på det humanistiske og eksistensialistisk verdigrunnlag, hvor mennesket settes i sentrum (Ivey, Andrea & Ivey,

2012), og hvor Carl Rogers teknikker for å nå inn i andre menneskers livsverden står sentralt (Ivey, 2012, s. 365). Grunnleggende teoretisk plattform vil derfor være fundert i studiet master i rådgivningsvitenskap, samt litteratur og teori jeg selv har funnet og fått tips om.

1.2 Problemstilling

Bevisstheten rundt forskerrollen og det at en velger tema etter interesseområde (Smith, Flowers & Larkin, 2009, s. 37-38; Thorsen & Allgood, 2010, s. 27), har vært viktig i arbeidet med å finne en problemstilling som vil favne det å skulle håndtere maktdimensjonen i relasjon med sårbare menneskegrupper og mennesker i sårbare livssituasjoner. Problemstillingen er formulert som følgende:

Som rådgiver og veileder, hvordan kan en bruke makt på en god måte og ta vare på det etiske ansvaret en har i møte med mennesker i sårbare livssituasjoner og sårbare mennesker?

Sentrale ord og uttrykk vil forklares nærmere under.

1.3 Begrepene hjelper og hjelpesøker

Gjennom oppgaven brukes ordet menneske, person, hjelpesøker, den andre og rådsøker om den som søker hjelp. For meg gir disse ordene en dypere mening når det gjelder det å være menneske og stå i sårbare og hjelpetrengende situasjoner. Ordene aktør, brikke og individ, blir en måte å skape avstand og objektivere mennesker ut av sin kontekst. Møter mellom mennesker kan være både personlig og privat, derfor ønsker jeg at det bildet vi får av et medmenneske, skal være mest mulig identisk med det som er i virkeligheten. Med sårbare mennesker tenker jeg blant annet på barn, mennesker som er i situasjoner hvor de har mistet anseelse og posisjon i samfunnet, mennesker som av en eller annen årsak trenger hjelp og tilrettelegging for å få en hverdag som er levelig. Det er i denne sammenheng funnene i presentasjonskapitlet, vil gi et lite bilde av den verden en som rådgiver og veileder har å forholde seg til.

Veileder, rådgiver, hjelper og den som gir hjelp, bruker jeg om den som skal hjelpe, veilede og gi råd til andre mennesker. En rolle som kan være både komplisert og spennende, utfordrende og mangfoldig, en rolle som en som profesjonelle hjelper har ved å skulle følge andre mennesker mot et mål, som en gjeter som går bak og skal ha oversikt (Meyer, 2014, s. 55).

1.4 Makt og det etiske ansvar

Masterprosjektet har jeg valgt å se i lys av det etiske og moralske ansvar vi som profesjonelle helpere har. Et perspektiv som gjennom litteratur og teoretiske dokumenter, gir et bilde av en komplisert verden å gå inn i, hvor ansvar, respekt og grenser står sentralt (Anderson & Handelsman, 2010, s. 7), og hvor makt alltid vil finne sted i en eller annen form i de sammenhenger hvor det er mennesker. Som Løgstrup sier:

Vår avhengighet av hverandre betyr at vi er gjenstand for maktutøvelse, og at vi selv utøver makt. Vi befinner oss aldri i et makttomt rom. Den enkeltes livsutfoldelse er også alltid en utfoldelse av hans makt over andre. Livs- og maktutfoldelse kan ikke skilles (Kvalsund, 2005, s. 85).

Den kjente norske dramatiker og lyrikeren Henrik Ibsen er ifølge Engelstad kjent for sin beskrivelse av makt i sine verker. «*Den som skal herske, må herske over viljene, over menneskenes sinn*» (Henrik Ibsen, Keiser og galileer (3,369), hvor Engelstad stiller spørsmål ved om det finnes noe «*sterkere uttrykk for makt*» enn det å kunne «*trengre inn i andre menneskers tanke*» (Engelstad, 2010, s. 71). «*Den sterkaste formen av makt är den som vi inte ser eller märker*» (Börjesson & Rehn, 2009, s. 76), eller den skjulte makten (Engelstad (2010, s. 7).

I en samtalesetting vil det derfor være en form for usynlig makt, som kan bevege, lede og forme andre mennesker uten at de er klar over det selv (Börjesson & Rehn, 2009, s. 76; Engelstad, 2010, s. 7). Samtidig vil makt innebære å være oppmerksom på asymmetrien i en hjelperelasjon og ha respekt for det enkelte menneskets egen kunnskap om eget liv, hvor den som hjelper sitter med kunnskap, teknikker, metoder og redskaper hjelper søker kanskje ikke har.

Innledningsvis har fokuset vært å gi en kort oversikt over grunnlag for tema og problemstilling i forskningsprosjektet. Videre i teoridelen vil en utdyping av hva litteratur og teori sier om makt, ansvar og den etiske fordring gjennom å jobbe som veileder og rådgiver i mellommenneskelige hjelperelasjoner vektlagt. Metodekapitlet gir en oversikt over hvordan forskningsprosessen har foregått, fra valg av tema, innhenting av data fra informantene, analysing av data og hvordan analyseprosessen har foregått. En avslutning på dette kapitlet sier noe om forskerrollen og hva som er kritikkverdig i prosjektet. I kapittel fire, som presenterer informantene og hva som kom fram i undersøkelsen, vises funnene både gjenfortalt med egne ord, sammen med direkte sitater. Diskusjonskapitlet er lagt opp til å drøfte funnene både opp mot teori og litteratur, samtidig som de også ses i sammenheng med hverandre. Til slutt kommer en kort oppsummering og avslutning på hele masterprosjektet.

2 Teori

Ved starten av forskningsprosjektet var det viktig for meg å sette meg inn i hva som ligger i begrepet makt og ha ulike perspektiv fra litteratur og teori som sier noe om makt i relasjon mellom mennesker. Søk i ulike databaser, gav uendelig mange treff. Derfor har utfordringen vært å finne mest relevant litteratur og teori om emnet, avgrense denne og ta med det som er mest relevant for problemstillingen.

Teorikapitlet baserer seg på et eksistensialistisk og filosofisk grunnsyn, hvor Kierkegaards innflytelse i synet på hjelperollen står sentralt. Det å skulle sette seg lavere enn den en skal hjelpe, å forstå mer enn den hjelpesøkende, samtidig som en skal forstå det den andre forstår, er essensielle egenskaper hos hjelpere (Brudal, 2014, s. 16; Kvalsund & Fikse, 2015, s. 77; Aubert & Bakke, 2018, s. 12). Det teoretiske rammeverk er grunnleggende fra studiet master i rådgivningsvitenskap, samt det eksistensfilosofiske grunnsyn som har vært diskutert opp gjennom tidene når det gjelder dialog og samtale mellom mennesker. Teorien utover i kapitlet vil i hovedsak dreie seg om makt, forståelse, ansvar, selvinnsikt hos rådgiver og veileder, og hvordan en skal forholde seg til maktrelasjon og ha en bevissthet rundt den asymmetrien en hjelperelasjon er i utgangspunktet.

En del teori er sekundærlitteratur. Det er et bevisst valg, fordi det er lettere tilgjengelig og forståelig, enn hva en del av eldre litteratur er. Ved å lese andre sin forståelse av tidligere filosofer og tenkere, har litteratur i undervisning og annen teori fått en dypere mening og gitt en klarere innsikt i hva som ligger i ulike uttrykk. Det vil alltid være en grunnleggende utvikling og forståelse av alt det som finnes av litteratur innen ulike fagområder. Hvor sikker denne kunnskapen er, vil være opp til hver enkelt leser å avgjøre. Min bakgrunn som sykepleier farger også den litteratur jeg har valgt å sette sammen. Jeg har stor respekt for det arbeid som har vært gjort opp gjennom tidene, og håper at jeg gjennom denne delen av oppgaven, også kan bidra til mer kunnskap om det å skulle hjelpe andre i sårbare livssituasjoner og sårbare mennesker, og øke bevisstheten rundt maktperspektivet i mellommenneskelige hjelperelasjoner.

2.1 Forståelse, ansvar og selvinnsikt i samtalerommet

Den kjente norske sykepleieren, magister i filosofi og dr.philos. Martinsen skriver om «*stedsfenomenologi*», et uttrykk fra Schulz, norsk arkitekt, hvor hun skriver at rommet er viktigere enn tiden og henter fram et uttrykk fra Løgstrup som kaller det «*fra stedet av*» (Martinsen, 2003, s. XI). Slik jeg forstår henne, møtes tid og sted i det rommet en oppholder seg i, noe som er viktig i den interpersonlige sammenheng som et møte mellom rådgiver og rådsøker er. «*Rommet får tiden, slik at tiden får rom – og vi settes i en rommelighet, sansende holdt fast på stedet – «fra stedet av»*», et mål om å få den som søker hjelp til å få «*tryggheten og fotfestet*» tilbake i livet (Martinsen, 2003, s. XI). Det er den som trenger hjelp som kommer til hjelperen, fordi rådgiveren har noe den andre trenger for å komme ut av en vanskelig situasjon, ta tilbake makten og mestre sitt eget liv (Kvalsund, 2015, s. 27-29). Denne hjelpesituasjonen er i utgangspunktet «*initially unbalanced and ambiguous*» (Schein, 2009, s. XIV). Den som skal hjelpe har i

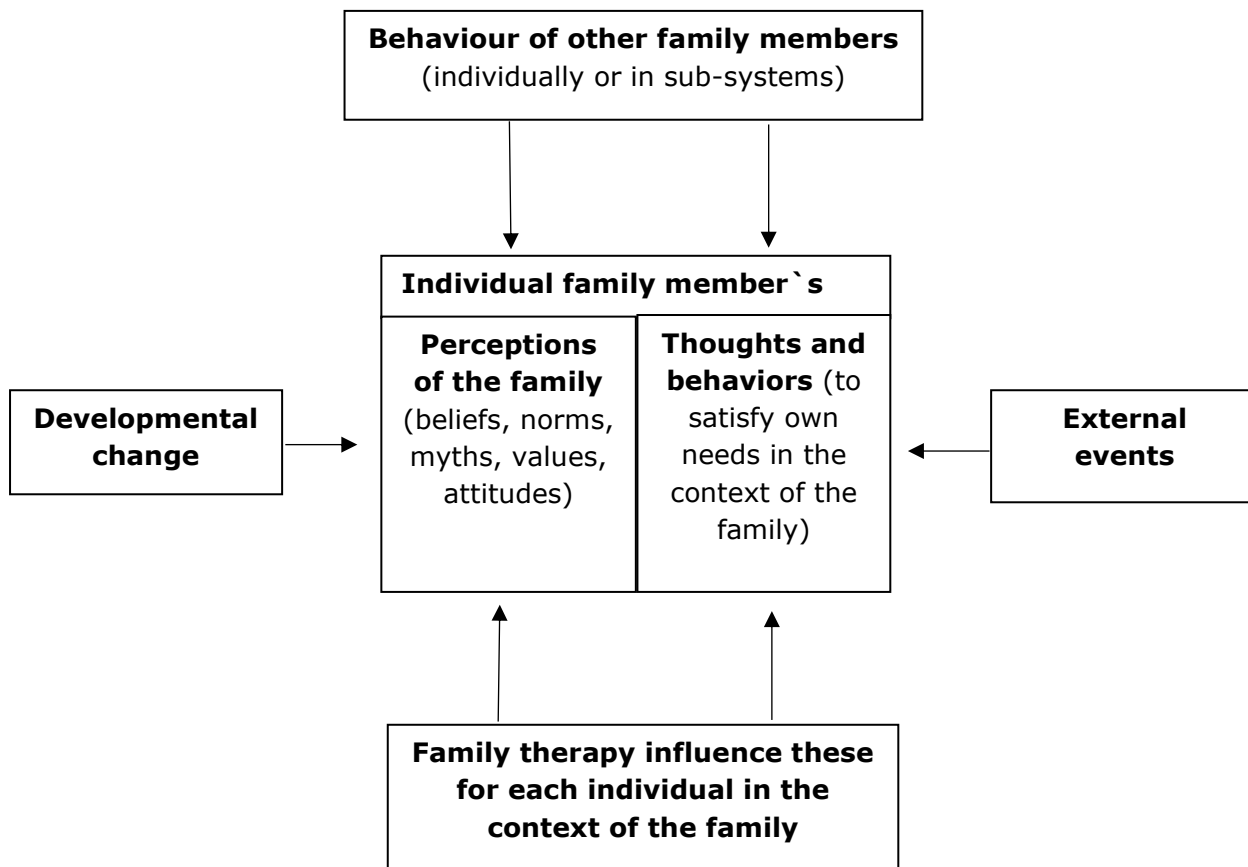
hjelpesituasjonen «*et spesielt ansvar*» og «*en spesiell oppgave*» i forhold til rådsøkere (Kristiansen i Eide et al., s.29), samtidig som en også har ansvar for andre i lignende møter, noe som kan føre til at en ikke klarer å møte alle på det de trenger, fordi tiden ikke strekker til og med dette såre andre mennesker (Aasland i Eide et al., 2020, s. 20-21). I en viss utstrekning har hvert enkelt menneske ansvar for seg selv som et selvstendig og tenkende menneske, med ansvar for egne valg og handlinger, noe som står i kontrast til å handle i blind lydighet, «*ansvarsfraskrivelse og underdanighet overfor autoriteter*» (Skau, 2017, s. 24).

I et samtalerom vil ulike livsverdener møtes. I følge Gendlin vil det å bli hørt og forstått, ha påvirkning på hvordan den enkelte vi møter får en annen forståelse for hvordan vedkommende kan påvirke verden rundt seg («*mitwelt*») og vedkommende sin verden ellers («*umwelt*») (Ivey, D`Andrea & Ivey, 2012, s. 379). Et møte hvor mennesker i utgangspunktet skal bli møtt som mennesker og ikke som objekter, en jeg-du-relasjon som Buber framholdt som svært viktig (Ivey et al., 2012, s. 369). Det helt grunnleggende i tilværelsen, å kunne samhandle med andre mennesker. En grunnleggende del av Carl Rogers teori om menneskelig samhandling, det å gå fra «*self-actualization*» til «*co-actualization*» (Ivey et al., 2012, 369-375). Sagt med andre ord, det å handle ut fra seg selv, i motsetning til å handle ut fra å være i en relasjon. Rogers teori handler om å møte andre mennesker med en harmonisk og integrert personlighet, som samsvarer med den en er (Geldard et al., 2018, s. 44). Et genuint møte mellom mennesker, hvor det å vise empati, varme og akseptere den andre som den er, uten fordømmelse, dvs å ha en ubetinget positiv aktelse for den andre skal være mål i en veilednings- og samtalesituasjonen (Geldard et al., 2018, s. 44).

Dette møtet vil inneha flere dimensjoner og livsverdener. William James gir blant annet et bilde av dette når det gjelder møte mellom to mennesker:

Når to mennesker møtes, er det i virkeligheten seks. Det er hver person slik han eller hun ser seg selv. Det er hver person slik den andre ser ham eller henne og det er hver person slik han eller hun i virkeligheten er. (Kvalsund, 2005, s. 4).

Og hvordan hver enkelt har utviklet hvordan de ser på seg selv, hvordan de tenker om seg selv og handler, er noe av det viktigste i det å lære om interpersonlige forhold (Carson, 1969, Ch.3 i Swensen, 1973, s. 38). Dette viser hvor komplisert samspillet mellom mennesker kan være, og en modell i Geldard et al. sin bok viser hvilken rolle blant annet ulike familiemedlemmers påvirkning kan ha på sansning, tanker og adferd (Geldard et al., 2018, s. 89). Jeg velger å ta med denne modellen, fordi den viser hvilken påvirkning barn vokser opp med, samtidig vil barnet i den voksne også ha med seg disse påvirkningene, noe som kommer senere i teorikapitlet. Modellen vises under.

(Geldard et al., 2018, s. 89)

Modellen beskriver hvilken påvirkning hvert enkelt menneske har i en familie, hvordan adferd, sansing tanker og oppførsel virker inn, samt utvikling og ytre påvirkning. Som veileder og rådgiver, spesielt i forhold til barn, er det viktig å være oppmerksom på den påvirkning en har. «..., *it is important for the child to stay with their own values, beliefs and attitudes rather than to be influenced by the counsellor`s values, beliefs and attitudes*» (Geldard et.al., 2018, s. 11). Selv om dette gjelder barn, vil det være like viktig i forhold til voksne i sårbare livssituasjoner. Gjennom studiet i master i rådgivningsvitenskap har det vært et gjennomgående tema, både teoretisk og gjennom praktiske øvelser, at en som profesjonell rådgiver og veileder, skal kjenne seg selv godt i forhold til de en skal hjelpe. Dette gjør at en som profesjonell veileder og rådgiver lettere kan skille mellom hva som er ens egne følelser og opplevelser og hva som er den andre sine opplevelser, erfaringer og følelser. Det å være seg bevisst indre prosesser, gjør at en kan være bevisst og reflektert i relasjoner i rådgivnings- og veiledningssammenheng (Jordan, 2002, s. 1).

Spesielt viktig er det at en som veileder og rådgiver kjenner seg selv og sine egne følelser i forhold til sitt indre barn, som vil være der også i voksen alder (Geldard et al., 2018, s. 29). «*If we are more open and more in touch with our own feelings, then the children we work with will come into a different relationship with us. They will be freer to be more open with us*». (Geldard et al., 2018, s. 29). Det kan være en svært krevende oppgave for voksne å bøye seg ned til barnets perspektiv eller strekke seg opp til deres følelser, og finne ut hva som bor i barnet og hvilken forståelse det har, slik barnelegen og pedagogen Korczak skriver om, noe som vil hindre at en sårer og krenker andre (Sæbø, 2010, s. 81).

En forståelse som slik går ut over det å vise empati i rent mellommenneskelige sammenhenger, eller uttrykt slik Weber forstod ordet forståelse:

Weber used the German word `verstehen`, sometimes translated as `empathy`, an emotional identification with the actors we are trying to understand. Weber himself, makes it clear that this translation is not correct: verstehen involves an understanding of the logical and symbolic systems – the culture – within which the actor lives.
(Benton & Craib (2011, s. 80).

Sårbarheten til den som søker hjelp er et ansvar veiledere og rådgivere har, til å ta vare på at sårbarheten ikke blir utnyttet, misbrukt og hvor en som hjelper kan gjøre en situasjon vondt verre for den som allerede har en vanskelig livssituasjon, fordi samtalerommet er en lukket dør, hvor «den som søker hjelp, er prisgitt hjelperens velmenende, empatiske og kyndige fremferd» (Flor & Kennair, 2019, s. 151). Selv om forfatterne skriver i forhold til terapeutiske sammenhenger, kan også en veilednings- og rådgivningssamtale ha terapeutisk effekt, og mange av de samme samtaleferdighetene en bruker er de samme som i terapeutisk sammenheng (Williams, 2018, s. 39).

Gjennom å ha en slik holdning til hjelperrollen, både i forhold til voksne og barn, vil det ligge en uendelighet av muligheter, både til positiv ivaretagelse og til negativ påvirkning. I møtet mellom to mennesker, vil de ytre rammene for samtalen ha innvirkning, det vil si samfunnsmessige strukturer og regler, ledere, mennesker i maktposisjoner og lignende. Det er ikke bare et møte mellom et jeg og et du. Veiledere og rådgivere sitter med sin livsverden, både hva han har av opplevelser fra før, hvilke relasjoner han har i sin hverdag, hvilken kompetanse vedkommende har i forhold til seg selv og andre mennesker, erfaringer og opplevelser i forhold til blant annet det å skulle motta hjelp, og hvordan livssituasjonen er her og nå.

Når det gjelder de en skal hjelpe, er det derfor viktig å finne ut tidlig hvilke erfaringer og opplevelser den hjelpesøkende har, for å kunne bygge en så god og balansert relasjon som mulig (Schein, 2009, s. 40; Løgstrup, 2010, s. 69). Dette må en finne ut i hver enkelt hjelperelasjon (Løgstrup, 2010, s. 69). En rådgivers og veileders kjennskap til seg selv vil, som poengtert ovenfor, ha stor betydning i møtet med mennesker en skal gi hjelp (Skau, 2017, s. 20). Å forstå andre og se andre, forstå seg selv og hva møtet med den andre dreier seg om, er av vesentlig betydning når det gjelder rådgiveres og veilederes personlige og profesjonelle kompetanse (Aubert & Bakke, 2018, s. 14).

Det er et skille mellom å være privat, personlig og profesjonell (Skau, 2017, s. 46). Utvikling av relasjonskompetanse, det vil si hvordan en forstår samspillet som foregår mellom mennesker i en samtalerelasjon og hvordan en etisk oppfører seg, utgjør det mest grunnleggende i profesjonelle relasjoner (Skau, 2017, s. 30). Det er her forståelsen av en selv, hjelper veiledere og rådgivere til å forstå den andre (Skau, 2017, s. 25, 51). Og denne forståelsen av hvordan en er, kan bevege mennesker mot «*wiser action in the world*» (Reams, 2019, s. 132).

Poenget innen veiledning og rådgivning, er at de menneskene en skal hjelpe skal kunne ta gode valg og handle til det beste både for seg selv og andre. En må sette mennesket i sentrum, deretter definere ansvarsområde og sette dette i et livslangt perspektiv i veilednings- og rådgivningssammenheng (Drabik-Podgòrna, 2018, s. 75). Victor E. Frankl sine visdomsord er viktig å tenke på: «*each man is questioned by life; and he can only answer to life by answering for his own life; to life he can only respond by being responsible*» (Frankl, 1984, s. 131 i Drabik-Podgòrna, 2018, s. 77).

Det profesjonelle ansvar strekker seg ut over det rent hverdagslige. Et ansvar som innehar en dimensjon som en ikke finner i de rent mellommenneskelige relasjoner i hverdagssammenheng. Mye av litteratur om mellommenneskelige hjelpere relasjoner og makt gir det inntrykk. Et ansvar kan være vanskelig å definere og sette ord på, et ansvar som en som rådgiver og veileder innehar, som bunner i den asymmetrien en hjelperelasjon er (Thyssen, 1995, s. 184 i Mathisen & Kristiansen, 2005, s. 223). Et ansvar som hviler på kvaliteten og den enkelte veileders og rådgivers «*integritet og moralske standard*» (Mathisen & Kristiansen, 2005, s. 225). En etisk bevissthet som er nedfelt i ulike forskrifter og retningslinjer innenfor ulike profesjonelle yrkessammenhenger. Helt fra tidligere tider og fram til i dag har det vært utarbeidet ulike retningslinjer innen profesjonelle yrker. «*Legekunstens far*», Hippokrates som levde 400 år før Kristus (Skålevåg, 2021), skrev en lang ed i forhold til sin yrkesutøvelse og framhevet det å ta vare på andre og taushetsplikten som helt sentral i sin arbeidshverdag (Holck & Skålevåg, 2020). I de yrkesetiske retningslinjer for sykepleiere står det blant annet: «*Grunnlaget for all sykepleie skal være respekten for det enkelte menneskets liv og iboende verdighet. Sykepleie skal bygge på barmhjertighet, omsorg og respekt for menneskerettighetene*» (Stidahl, u.å.).

I «*dansk yrkes- og utdanningsveiledning*» står «*respekt, uavhengighet, åpenhet, fortrolighet og saklighet*» som sentrale «*nøkkelord*» (Mathisen & Kristiansen, 2005, s. 227). Det er utarbeidet seks retningslinjer med bakgrunn i ulike profesjonelle yrkessammenhenger, og det siste punktet har en stor innvirkning i rådgivnings- og veiledningsfeltet (Mathisen & Kristiansen, 2005, s. 227-229). «*6. Veilederen må være oppmerksom på de påvirkningene og endringene som veiledningen vil kunne føre til utenfor «veiledningsrommet», i den veilededes arbeidsliv og privatliv*» (Kristiansen, 2003; Mathisen & Høigaard, 2004 i Mathisen & Kristiansen, 2005, s. 228-229), en «*varsomhet og bevissthet om veiledningens konsekvenser*» (Mathisen & Kristiansen, 2005, s. 229). Dette bekreftes også av forfatterne Flor og Kennair, selv om deres bok handler om myten om bivirkningsfri terapi (2019).

I denne delen er det å vise maktdimensjon i forhold til det emosjonelle og kognitive aspektet hjelperer står i, sentralt, med tanke på å kjenne seg selv og ha en forståelse for hvordan andre mennesker har det og det profesjonelle ansvar en har i veilednings- og rådgivningsammenheng. I neste del kommer det flerdimensjonale møtet som et møte mellom rådgiver og råde søker sett i lys av makten som finnes i samtalerommet.

2.2 Makten I samtalerommet

Makt kan ses på som å ha makt over noen, å kunne bevege og lede andre til å gjøre det en mener er riktig, eller å hindre at de får gjort det de selv ønsker, bevisst eller ubevisst. (Börjesson & Rehn, 2009, s. 33; Engelstad, 2010, s. 15). Eller med Weber sine ord; «*evnen til å sette sin vilje igjennom*» (Engelstad, 2010, s. 15). Makt kan brukes til å frigjøre andre mennesker sine livsressurser, eller den kan brukes til å holde andre mennesker fast i undertrykkende forhold (Martinsen, 2003, s. 86). Sagt med andre ord kan makt være å gi andre kunnskap som kan gi de større mulighet til å ta gode valg i livene sine, eller mennesker kan bli ødelagt og bundet av denne makten.

Innen litteratur om makt, finnes ordet hegemoni, som betegnes som et «*særtillfelle av dominans*», som vil si at andres oppfatning av seg selv, forståelse av hvem en er og bør være, og hvilke muligheter en har til å handle, blir påvirket av andre mennesker

(Engelstad, 2010, s. 74). Foucault skiller mellom dominans som har klare maktstrukturer og makt som et strategispill «*mellom viljer*» (2002, s. 12-14). Mellom disse to maktrelasjonene har han det han kaller «regjering», en «*maktrelasjon som ... er knyttet til det refleksive – til hvordan selvet regjerer seg selv, hvor det dreier seg om «styringen av individer ved hjelp av deres egen sannhet*» (2002, s. 14).

Som hjelper kan en gjennom å ha en type ekspertrolle, få en makt over andre som gjør at den andre blir fanget i hjelpeløshet (Skau, 2017, s. 41). Det blir en form for maktmisbruk, hvor den som skal hjelpe, egentlig får dekt egne behov for å gi hjelp, når hjelpen kanskje ikke er nødvendig, en form for «*profesjonelt hovmod og maktarroganse*» (Skau, 2017, s. 43). Noe Kierkegaard sine kjente ord om hjelperrollen også tilsier (Brudal, 2014, s. 16; Kvalsund & Fikse, 2015, s. 77; Aubert & Bakke, 2018, s. 12). Som hjelper skal en passe seg for å innta en posisjon, hvor den en skal hjelpe blir avhengig av en, fordi en trenger noen å hjelpe. Det å ha et annet mennesket sitt liv i sine hender og i enkelte tilfeller kan man ha «*et andet menneskes hele skæbne i vor magt*» (Løgstrup, 2010, s. 65-66). Der er «*helpful help and unhelpful help*» (Schein, 2009, s. 1), og hjelpen blir styrt ut fra sosiale normer, etiske regler og rettslige prinsipper som er i samfunnet (Schein, 2009, s. 8; Løgstrup, 2010, s. 67), hvor mennesker har en viss beskyttelse i «*ret, moral og konvention*» (Løgstrup, 2010, s. 67-68).

«*Den radikale fordring*» går ut på «*at den andens liv skal ivaretages på den måde, den anden er bedst tjent med*» (Løgstrup, 2010, s. 68). Med dette forstår jeg at en som hjelper skal være uselvisk, se bort fra seg selv og hva en er, følge de moralske lover som fungerer i samfunnet og som gir beskyttelse til det enkelte mennesket, slik at mennesket kan utvikle seg og utfolde seg til det beste, både for seg selv og andre. Dette for at mennesker skal få bruke sine ressurser og egenskaper på en god og konstruktiv måte, noe som vil ha ringvirkninger også utover i samfunnet. I og med at mennesker er styrt av både tanker, følelser, holdninger og fordommer, vil det være viktig å være bevisst hvordan en bruker sine følelser og tanker innen veiledning og rådgivning, noe neste del vil handle mer om.

2.2.1 Tanker og følelser i samtalerommet

I tanken ligger følelser og i følelser ligger tanken. Det finnes to sett tanke-systemer som er koblet opp mot følelsessystemet i mennesket (Kahneman, 2012, s. 13). Kahneman undersøkte sammen med Tversky, sammenhengen mellom intuitiv tenkning og fornuftig tenkning (Kahneman, 2012, s. 26-27). Han kaller de system 1 og system 2, hvor «*System 1 virker automatisk og hurtig, med liten eller ingen anstrengelse og ingen opplevelse av viljeskontroll*», mens det andre systemet er «*det bevisste, resonerende selvet som har overbevisninger, treffer valg og bestemmer hva det skal tenke og gjøre*», hvor mennesker kobler inn fornuften, tenker etter hva de sier og hvor en bruker lengre tid på å handle (Kahneman, 2012, s. 26-27).

Tanke-systemene kan også forklares på en annen måte. Menneskets intuitive system gjør at en kan handle raskt, det krever lite tankegang, det er basert på menneskets historie, den kan være fantasifull og ufrivillig, fordrer ikke en bevisst tankegang, men har en sterk følelsesmessig komponent (Sadler-Smith, Hodgkinson og Sinclair i Zerbe et al., 2008, s. 42). Det andre systemet kalles det analytiske system, som ikke er følelsesstyrt, men har en rasjonell tankegang, med symbolsk og abstrakt tenkning og som trer klart fram i menneskets kognitive bevissthet (Sadler-Smith et al. i Zerbe et al., 2008, s. 42). I

rådgivning og veiledning kan sterke følelser og tanker komme fram, både hos de en skal hjelpe og en selv, fordi følelser er en viktig del av det å kommunisere med hverandre (Grelland i Eide et al., 2020, s. 97). Mennesker har en førbevisst tenkning, og en tenkning som kommer mer bevisst i etterkant av opplevelser, hendelser og synsinntrykk, kalt «refleksiv og prerefleksiv bevissthet» (Grelland i Eide et al., 2020, s. 97). Gjennom følelsene kommer menneskets «indre personlige verdier» til syne (Grelland i Eide et al., 2020, s. 99). Følelser er viktig, fordi de er måten vi snakker gjennom kroppen og organiserer våre tanker og handlinger på (Greenberg, 2015, s. 37-38).

Weber skiller mellom fire meningsfulle sosiale handlinger, hvor den første er tradisjonelle handlinger (Weber 1922, 1947, s. 116 i Benton & Craib, 2011, s. 78-79). Det andre er affektive handlinger som er basert på følelser, hvor en kan handle urasjonelt på følelser eller mer rasjonelt ved å diskutere hvorfor en handlet som en gjorde (Benton & Craib, 2011, s. 78). Det tredje aspektet er rasjonell handling, som er basert på verdier vi ikke kan forklare og rettferdiggjøre (Benton & Craib, 2011, s. 78). Det fjerde har med praktiske handlinger, hvor en jobber for mer konkrete, oppnåelige mål blant annet gjennom utdanning, for å finne mer verdifulle handlinger som gagnar både en selv og samfunnet (Benton & Craib, 2011, s. 79).

I samtalerommet er det viktig at en som veileder og rådgiver setter seg selv til side for å få innsikt og være åpen for de opplevelser som er i hverdagen (Reams, 2019, s. 141). Menneskets handlinger vil være delvis rasjonelle og eller følelsesmessig begrunnet, hvor det i rådgivnings- og veiledningssammenheng er viktig å kunne se ut over det rent hverdagslige og fange både kontekst og bakgrunn til de en skal hjelpe.

En veileders og rådgivers emosjonelle og spirituelle intelligens når det gjelder å forstå andre, har en enorm stor verdi når det gjelder å skulle lese andre menneskers handlinger og væremåte, og vil være en del av ens profesjonelle etiske identitet (Zerbe et al., 2008, s. XX-XXI). Menneskets intuitive del og hjertelag vil med andre ord ha større virkning og oppfattelsesevne enn hva menneskets hjerne klarer å fange opp av impulser (Reams, 2012, s. 107), eller sagt på en annen måte: «*Emotion is a unique language in which the brain speaks through the body*» (Greenberg, 2015, s. 37).

Gjennom vårt følelsesapparat, vil vi kunne handle og forholde oss til situasjoner i samtalen, som har en helt annen dimensjon enn om vi bare bruker fornuften, en må tenke med hjertet (Reams, 2012, s. 107). Målet innen rådgivning og veiledning er at en skal bruke egenskaper og ferdigheter på en klok og kunnskapsrettet måte slik at en kan være en kilde til andre sin «*utvikling, helbredelse eller læring*», og ikke til å gi mennesker ekstra byrder å bære (Skau, 2017, s. 32). Våre intuitive, følelsesmessige sider vil være av betydning for våre handlinger, og følelsesuttrykk vil ha stor plass i samtalsituasjoner, spesielt i tolkning av andre sine nonverbale uttrykk (Eide i Eide et al., 2020, s. 86). Det «*forutsettes entydighet*» når det gjelder å gjengi slik kommunikasjon, og «*det er den andre – og bare den andre – som har tolkningsnøkkel til disse uttrykkene*» og «*dette forutsetter en åpenhet i kommunikasjon*» (Eide i Eide et al., 2020, s. 86-87). Dette vil jeg utdype nærmere i neste del, hvor den første del av overskriften er hentet fra boka empatisk kommunikasjon (Brudal, 2014).

2.2.2 Empatisk kommunikasjon og hjelperrollen

Når det er uenighet om hva som blir kommunisert og hvilke holdninger den enkelte har, er det viktig at dette blir tatt fram og korrigert, slik at uoverensstemmelser forsvinner (Løgstrup, 2010, s. 192). Gjennom studiet har vi lært flere teknikker for å sjekke ut hva andre tenker om sin situasjon, slik at det er deres opplevelse av verden en som rådgiver og veileder sitter igjen med (Kvalsund, 2018). Løgstrup har et uttrykk som beskriver menneskers «*urørlighetssone*», hvor en samtidig som en skal være klar over den andre sine grenser, heller ikke må være for forsiktig med å gå inn og stille spørsmål til den en skal hjelpe (Eide i Eide et al., 2020, s. 87) I «*urørlighetssonen*», understreker forfatteren å stole på de motiver folk selv sier de har og ikke la egne «*erfaringer og synspunkter*» være retningsgivende inn i andre folk sin hverdag, noe som vil være en «*størknet livsanskuelse*» ifølge Løgstrup (Eide i Eide et al., 2020, s. 87). Det å «*svare på den andres vegne*», uten å vite hvordan den andre forstår sin situasjon, vil føre til en krenkelse av det andre mennesket, og hva som oppleves som et verdig liv kan ikke defineres av andre enn den personen det gjelder (Eide i Eide et al., 2020, s. 88-89).

I posisjonen en har som hjelper, kan en innta tre forskjellige roller for å møte den som trenger hjelp (Schein, 2011, s. 54). Ekspertrollen går ut på å skaffe seg informasjon og gjøre tjenester (Schein, 2011, s. 54-55). Doktorrollen går ut på å stille diagnoser i forhold til et problem, mens en prosesskonsulent jobber med å bygge et likeverdig forhold og finne ut hva slags hjelp som er nødvendig (Schein, 2011, s. 54). Ekspertrollen bygger på kunnskap og ferdigheter som tilpasses hjelpesøker sitt problem for å bedre situasjonen (Schein, 2011, s. 55). En doktor stiller diagnoser og legger opp et behandlingsløp, eventuelt skriver ut medisiner, som den som trenger hjelp har behov for (Schein, 2011, s. 58). For prosesskonsulenten, er det først og fremst å starte med kommunikasjonen og ha en ydmyk tilnærming til den som trenger hjelp, for å unngå å havne i maktfella (Schein, 2011, s. 62). Denne rollen er det viktig å jobbe med i alle områdene som kalles uvitenhet (Schein, 2011, s. 54). Dette kan ses i sammenheng med det Eide skriver om med henvisning til Løgstrup, og det å kunne sette seg inn i den andres livsverden og se det den andre ser (Eide i Eide et al., 2020, s. 87). La den andre være ekspert i eget liv, og ikke med ubetenksomme kommentarer og forstå-seg-på, ta fra andre livsgnist og håp, noe som er en del av «*urørlighetsproblematikken*» og «*sonekrenking*» (Aubert & Bakke, 2018, s. 5; Eide i Eide et.al., 2020, s. 90).

I kommunikasjon med andre vil den andre sitt perspektiv være avgjørende for om rådgivere og veiledere greier å sette seg inn i andre menneskers livsverden. I dette perspektivet vil veilederes og rådgiveres opptreden i møte med de en skal hjelpe, ha en enorm effekt, hvor Rogers personsentrerte teori om å møte andre med respekt, positiv aktelse, oppmerksomhet og hensyn til den andre sine følelser og liv står sentralt (Carmeli & Meitar, 2018, s. 63). Hvordan en ved en empatisk væremåte møter andre uten å dømme, men med respekt for det enkelte mennesket (Lewis, Dana & Blevins, 2011, s. 64 i Ivey et al. 2012, s. 397). Det å vise respekt og være åpen for andre sine tilbakemeldinger, kan gi store ringvirkninger (Eigel & Kuhnert, 2016, s. 175). Å gi tilbakemelding, vil si å bli sett og lagt merke til, en anerkjennelse av den andre som viser at mennesket i seg selv har stor betydning (Spurkeland, 2017, s. 101).

I neste kapittel vil forskningsmetoden bli grundig gjennomgått. Fra hva et kvalitativt forskningsintervju er, hvordan de tre intervjuene ble gjennomført, arbeidet med intervjuguiden, transkriberingen, analyseprosessen, kvalitet, validitet og etikk i forskningssammenheng. I tillegg vil fenomenologi og den hermeneutiske sirkel være omtalt.

3 Metode

Det vesentlig i dette kapitlet er framgangsmåten i prosjektet og det etiske ved å forske på mennesker (Sohlberg & Sohlberg, 2019, s. 24). I prosjektet har det å jobbe hermeneutisk vært sentralt og bruken av den interpretative analysemetoden (IPA) for å få en forståelse av innsamlet data er sentral (Smith, Flowers & Larkin, 2012). En kritisk refleksjon rundt forskerrollen vil komme helt til slutt i kapitlet.

3.1 Etikk, kvalitet og hermeneutikk

Motivasjon for prosjektet er å være forberedt på hva som møter meg i framtiden, når det gjelder å finne gode løsninger i møte med mennesker som trenger veiledning, råd og hjelp i sårbare livssituasjoner og mennesker som er sårbare. I forskningsprosjektet, som i all forskning, er det viktig å være klar over egne svakheter i forhold til tema. «*The important thing is to be aware of one's bias, so that the text can present itself in all its otherness and thus assert its own truth against one's own fore-meanings*» (Gadamer, 1990/1960, s. 269 i Smith et al., 2012, s. 26). Eller uttrykt slik:

In moral philosophy, the psychologist's fallacy is called the naturalistic fallacy». It is the fallacy that the philosophic question, why is some action really right or good? can be directly answered by social scientific statements about the causation or motivation of teaching. (Kohlberg, 1984, s. XIV).

Og det er det jeg har prøvd med dette forskningsprosjektet, å finne de gode handlingsalternativene for hvordan en skal håndtere maktrelasjon i samtale med sårbare mennesker og mennesker i sårbare livssituasjoner. Arbeidet med prosjektet har vært preget av å gå i sirkel, hvor det å samle informasjon, foreta intervju, gå tilbake til teori, har gitt mange runder for å forstå innsamlede data ut fra et teoretisk rammeverk. Det har blitt en dobbel hermeneutisk sirkel å gå i (Smith et al., 2009, s. 36; Kvale & Brinkmann, 2015, s. 237), ikke bare en gang, men mange ganger. «*The end result is always an account of how the analyst thinks the participant is thinking – this is the double hermeneutic*» (Smith et al., 2012, s. 80).

Målet med prosjektet, er ikke bare å forstå ordene i informasjonen jeg har samlet, men å forstå konteksten, eksemplene i intervjuene og hvordan det samfunnet vi lever i kommer fram i datamaterialet. Veien har ikke vært en konkret, rasjonell og planlagt ferd. Det har vært en kombinasjon av de fire sosiale handlinger Weber framholder (Benton & Craib, 2011, s. 78-79), en vandring mellom å følge en plan, samtidig som framgangsmåten har endret seg gjennom prosessen, tilbakemelding fra veileder, teori og data fra informantene har gitt en annen retning enn først planlagt. Bevisstheten rundt kompleksiteten i tema har kommet underveis i prosjektet. Det har gitt verdifull innsikt og kompetanse i hvordan samspill mellom mennesker foregår. De ulike delene i oppgaven har vært bearbeidet flere ganger, ikke bare det rent tekniske ved innsamling av data fra informantene, eller fra det teoretiske rammeverket. Like viktig har den refleksive

prosessen vært, å skulle bli klar over eget bidrag, ståsted og skjevheter i forskningsprosessen.

Ved å starte med det etiske og kvalitetsmessige i forskningssammenheng først i metodekapitlet, er det for å understreke, at en kan skrive side opp og side ned om etikk, kvalitet og pålitelighet innen forskning, men det vil uansett være måten det er jobbet på som vil vise om det er hold i de resultater og funn som har kommet fram. Denne delen blir derfor muligens kortere enn vanlig, og jeg håper leseren vil se at dette kommer fram gjennom resten av kapitlet.

Før jeg fortsetter med metodedelen, tar jeg en kort presentasjon av mine informanter, da jeg allerede i dette kapitlet kommer til å skrive om de. Jeg har valgt å gi de ulike pseudonymer. Lars var den første personen jeg intervjuet. Eva var min andre informant, og Mari den tredje personen jeg intervjuet. Felles for alle tre informantene er at de har bred erfaring i arbeid med og veiledning av mennesker som har behov for hjelp, råd og veiledning, sårbare mennesker og mennesker i sårbare livssituasjoner. En nærmere presentasjon av informantene kommer under kapittel fire.

3.2 Bakgrunn for valg av intervju som metode

Jeg startet med å skulle lage en undersøkelse innen Q-metodologi, men det viste seg etter hvert å bli vanskelig å få svar på problemstillingen:

Som rådgiver og veileder, hvordan kan en bruke makt på en god måte og ta vare på det etiske ansvaret en har i møte med mennesker i sårbare livssituasjoner og sårbare mennesker?

Etter råd fra veileder valgte jeg å gå for det kvalitative forskningsintervju. Det å sanse har blitt et viktig aspekt i forskningsprosessen, for det å sanse har en *«uttømmelig dybde»* og *«det vi sanser er et aspekt av virkeligheten, og aspekter av virkeligheten er ledetråder til ubegrensede, uavdekkede og muligens tenkelige erfaringer»* (Polyani, 2000, s. 70). Både før og etter innsamling av data, har opplevelsen av å sanse og oppdage en verden jeg ikke har tenkt så grundig igjennom, hverken i arbeidssammenheng som sykepleier eller i hverdagssammenheng, kommet fram for bevisstheten. Jeg har alltid hatt en interesse av samtaler med mennesker, både privat og profesjonelt. Derfor har denne muligheten til å utforske maktdimensjonene i samtalerommet gitt meg unike erfaringer og opplevelser. Jeg anser meg svært heldig som fikk møte to av mine informanter personlig, den tredje via zoom, noe som gav gode interpersonlige opplevelser i alle tre møtene.

I det følgende vil jeg komme nærmere inn på hva et kvalitativt forskningsintervju er, grunnlag for valg av informanter, gangen i undersøkelsen og utarbeidelsen av intervjuguidene.

3.2.1 Det kvalitative forskningsintervju og intervjuguidene

I det kvalitative forskningsintervju er det mest sentrale aspekt å få innsikt i hvilken måte andre forstår det som skjer rundt oss (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 20). Jeg valgte «*det semistrukturerte livsverdenintervjuet*» som intervjuform, hvor kunnskap bygges gjennom å samtale med intervjupersonene om hverdagslige opplevelser og hendelser som kommer fram «*i et samspill mellom intervjueren og den intervjuede*» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22). Gjennom samarbeidet utvikles en bredere forståelse for de erfaringer og opplevelser informantene kommer med (Thagaard, 2018, s. 89). Målet er å forstå verden ut fra intervjupersonene sitt perspektiv og hvilket innhold eller mening som kommer fra informantenes side (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 22; Creswell & Creswell, 2018, s. 182). I sin utredning om hva et forskningsintervju er, gir Kvale og Brinkmann uttrykk for at det er stor frihet i hvordan et intervju praktisk kan gjennomføres og at det gjennom god ivaretagelse kan være et eminent «*håndverk*» (2015, s. 35, 224). Denne friheten har jeg brukt, både ved utarbeidelsen av intervjuguidene og ved gjennomføring av intervjuene.

Måten jeg jobbet for å utforme den første intervjuguiden (se vedlegg 2) var mye basert på det teoretiske materialet jeg hadde tilegnet meg. Det gikk spesifikt ut på å finne ut hva intervjupersonene tenkte om makt i hjelperelasjoner, hvilke erfaringer og opplevelser de hadde med maktdimensjonen og eksempler i forhold til dette. På bakgrunn av dette formulerte jeg spørsmål som kunne fange dette aspektet.

Den andre intervjuguiden (se vedlegg 3) ble laget etter at jeg hadde hatt intervjuet med Lars, som ble et langt og reflektert dybdeintervju. Denne intervjuguiden ble spisset mot hvordan intervjupersonen håndterte makt i sine hjelperelasjoner. Under utarbeidelsen av intervjuguidene, brukte jeg mye av mitt teoretiske fundament, samt tilbakemeldinger fra veileder. Det var grunnleggende for meg å få det helt grunnleggende i maktdimensjon i hjelperelasjoner fram i intervjusamtalene. Min erfaring er, og som også kom fram gjennom intervjuet med Eva, at makt blir det ikke snakket høyt om i hjelpesammenhenger.

Ved å velge semistrukturert intervju (Johannesen, Tuft & Christoffersen, 2016, s. 148), kunne jeg ha en åpen og ustrukturert tilnærming gjennom intervjusamtalene. Under de to første intervjuene hadde jeg samme intervjuguide, hvor Lars og Eva ikke fikk se intervjuguiden, hverken på forhånd eller under selve intervjuene. Ved det tredje intervjuet, hadde jeg, i samråd med veileder endret intervjuguide, mye på bakgrunn av hva som kom fram i det første intervjuet. Det tredje ble annerledes, både på bakgrunn av de opplysningene jeg allerede satt med, samt at Mari spurte direkte, når vi skulle avtale intervjutidspunkt, om det var noe spesielt hun skulle tenke på. Jeg svarte at jeg ønsket at hun kunne tenke litt på det med ekspertrollen i samtalerelasjoner.

Ved starten av intervjuet med Mari, valgte jeg å gi henne intervjuguiden. Hun hadde mer behov for å tenke seg om når hun skulle svare, enn hva Lars og Eva hadde. Om dette kom av at spørsmålene var endret eller om hun som person hadde mer behov for å tenke seg om, er jeg usikker på. Det jeg tenker er at spørsmålene ikke var så direkte knyttet opp mot hva makt er i denne intervjuguiden, men mer hvordan intervjupersonen håndterte ubalansen i makt i hjelperelasjonen, noe som kan være mer utfordrende å svare på. Intervjuguidene ble ikke fulgt konsekvent under noen av intervjuene. De ble mer en støtte til å hente fram spørsmål når det ble naturlig å skifte tema og fokus.

Felles for alle tre intervjuene, var at jeg fulgte standard prosedyre med å presentere meg selv, prosjektet, krav til anonymitet og frivillig deltakelse, signering av rett til å bruke opplysningene og at de kunne trekke seg når som helst i prosjektet og varighet på

prosjektet (Johannesen et al., 2016, s. 149). Varigheten på intervjuene ble svært forskjellig. Lars gav meg umiddelbart et ønske om tilbakemeldinger, da han tenkte bedre hvis det ble en form for samtale. Han hadde også satt av god tid, noe som gjorde at transkriberingen av dette intervjuet tok lang tid. På bakgrunn av dette, men også pga tidsaspektet til de to andre, ble varigheten på de to siste intervjuene rundt en time hver. Under intervjuene brukte jeg både lyd- og bildeopptak (Johannesen et al., 2016, s. 155), noe som gav meg verdifull informasjon i forhold til kroppsspråk som understreket det som ble sagt verbalt. Noe av dette vil komme fram under presentasjonskapitlet.

Mitt mål med intervjuene har vært å få innblikk i andre sin arbeidshverdag, se verden ut fra hvordan de har erfart og opplevd den, og slik få en opplevelse av hva som venter i rollen som veileder og rådgiver. Det er kort oppsummert hva jeg har forstått et semistrukturert livsverden intervju er (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 156-157). I neste del vil jeg nå gi en kort redegjørelse for hvordan og hvorfor jeg valgte mine tre informanter.

3.2.2 Valg av informanter og gjennomføring av intervjuene

Ved valg av informanter, hadde problemstillingen en klar innvirkning på hvilke informanter som kunne si noe om erfaringer og opplevelser i møte med sårbarhet i mellommenneskelige hjelperelasjoner. Forskningslitteratur anbefaler å finne deltakere som kan gi spesiell informasjon om det fenomenet en forsker på, samt har en underliggende formening om hva temaet dreier seg om (Smith et al., 2009, s. 3, 40 & 49). Det var derfor ved gjennomføring av intervjuene viktig for meg å fange de situasjonene og erfaringene hvor informantene hadde kunnskap om møter med personer i sårbare livssituasjoner, sårbare mennesker og kunnskap om håndtering av maktdimensjon i hjelperelasjoner.

Gjennom studiet hadde jeg praksiserfaring fra en arbeidsplass som jobber noe utradisjonelt i forhold til hva mer formelle og strukturerte institusjoner gjør. Jeg valgte å kontakte denne arbeidsplassen, og fikk gjennom lederen to navn hun mente ville være villig til å stille til intervju om det tema jeg kort presenterte for henne. Dette ble Lars og Mari, som begge var positive og interessert i å bidra til forskningsprosjektet mitt. Min andre informant, Eva, ble en mer tilfeldig valgt intervjuperson, da jeg kontaktet en kommune i nærheten av der jeg bor, presenterte prosjektet mitt, og spurte vedkommende jeg traff på telefon om hun visste om noen som kunne tenke seg å stille til intervju. Hun hadde da en person jeg kunne kontakte, og dette ble Eva, som også var positiv og villig til å bli intervjuet. Alle tre informantene fikk tilsendt informasjonsbrevet om prosjektet på mail (se vedlegg 1). Som det framkommer av litteratur om kvalitative intervjuer, er det *«viktigere å skaffe et relevant utvalg av informanter enn å skaffe mange»* (Johannesen et al., 2016, s. 114). Jeg opplever at jeg fikk dette, spesielt med tanke på allsidigheten i kompetanse og erfaring informantene gav meg informasjon om.

Etter å ha valgt informanter og startet intervjuene med støtte fra veileder, en trygghet i å ha en forskningsmester i ryggen (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 89), var det å avtale tidspunkt for intervjuene. Intervjuene med Lars og Mari møtte jeg opp fysisk på deres

arbeidsplass for å gjennomføre, med kamera til lyd- og bildeopptak. Intervjuet med Eva foregikk gjennom zoom, også her med lyd og bilde. Jeg opplevde at jeg gjennom intervjuene kunne bruke mine «*intuitive ferdigheter og følelser for spillet*, en uavhengighet av det å følge rigide strukturer og regler, noe Aristoteles kalte «*phronesis*» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 107). Jeg opplevde at jeg fikk brukt mine ferdigheter og kunnskaper jeg har lært gjennom studiet og gjennom lang praksis i sykepleierket med å snakke med ulike mennesker i ulike sammenhenger. Blant annet oppsummerte jeg fortløpende gjennom alle tre intervjuene det som ble sagt innimellom, for å få en bekreftelse på det jeg oppfattet og hørte var riktig. I tillegg kom evnen til observasjon og det å lytte til andre, som gode egenskaper å ha med seg under intervjuene.

Under intervjuene var jeg oppmerksom på egne reaksjoner i møte med ulike tema som ble tatt opp under samtalene. Spesielt ønsker jeg å trekke fram to eksempler, som vil være aktuell når jeg skal drøfte innhold opp mot teori i drøftingskapitlet. Det første eksemplet var i intervjuet med Lars, hvor vi snakket om det med skriftliggjøring av det som blir sagt i en samtale. På bakgrunn av mange år som sykepleier i somatikken var det svært sjelden vi viste pasientene hva vi skrev om de. Så vidt meg bekjent, og da har jeg lang erfaring i kontakt med praksis innen psykiatrien, er det sjelden det forekommer at profesjonelle hjelpere ber om tilbakemelding fra de en hjelper, for å sjekke om opplysningene som er gitt er riktig gjengitt. Under intervjuet valgte jeg å la mitt synspunkt på dette området ligge, da jeg ønsket å få informantens perspektiv på det han fortalte. Om dette var riktig i ettertid, vet jeg ikke. Vi kunne kanskje fått en dypere refleksjon rundt tema, samtidig var jeg interessert i å få fram hans perspektiv på det med makt i hjelperelasjoner.

Det andre eksemplet var under intervjuet med Mari. Min veileder hadde oppmuntret meg på forhånd til å stille spørsmål om det med offerrollen. Men i intervjuguiden min, klarte jeg ikke å skrive ned dette spørsmålet. Allikevel, da vi kom på slutten av intervjuet, tok jeg mot til meg og stilte nettopp spørsmål til hvordan Mari så på det med offerrollen og håndteringen av denne. Den vil da også være av vesentlig betydning, under både presentasjonsdelen og diskusjonsdelen, hvor jeg indirekte kan se at også Eva berørte dette temaet. Grunnen til at det var vanskelig for meg å skulle begi meg inn på nettopp dette området innen maktdimensjonen, er at det berører svært personlige opplevelser jeg har i nære relasjoner jeg selv har hatt med nettopp personer som utøver makt gjennom å ha befestet seg i en slik posisjon overfor andre mennesker. Jeg skal ikke komme nærmere inn på mine egne erfaringer, men det har gitt meg en større forståelse for hva informantene mine har snakket om, og gitt meg ny kunnskap om et tema jeg ikke har vært konkret bevisst. Dette tenker jeg vil være svært nyttig å ta med seg inn når jeg skal veilede og gi råd til andre mennesker, fordi det er et tema som er lite omtalt og problematisert i litteratur og teori jeg har funnet.

Neste del tar for seg hvordan jeg jobbet under transkriberingen.

3.2.3 Transkriberingsprosessen

Jeg startet med transkribering av første intervju, før jeg var ferdig med de to siste intervjuene. Det jeg oppdaget var gjennomgående mange hm, mm, eh og ikke sant, noe som ikke er uvanlig i intervjusammenheng (Kvale & Brinkmann, 20015, s. 210). Jeg ble mer bevisst på ikke å bruke så mye av verbale uttrykk under de to siste intervjuene, men bruke mer kroppsspråk som å nikke for å tilkjenne en forståelse for at jeg var

interessert og lyttende. Jeg valgte ved alle tre intervjuene å skrive ned alle hm, mm, eh og ittj sant, små ord som kom som, det jeg tolker som tenkepauser eller tilbakemelding.

Å transkribere fra muntlig til skriftlig språk, er i seg selv en prosess som inneholder en viss form for tolkning, og «*transkripsjonens intersubjektive reliabilitet*» kan være et «*forskningsprosjekt i seg selv*» (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 211-212). I denne prosjektoppgaven har jeg kun valgt å ta med det intersubjektive kroppsspråket for å forsterke ord, uttrykk og setninger som intervjupersonene kommer med i enkelte situasjoner. Under transkriberingen, var det viktig for meg å skrive ned alle ord og uttrykk som kom til uttrykk gjennom det sagte ord. Først skrev jeg ned det de sa på den dialekt de snakket, etterpå har jeg vært nøye med å skrive det i det skriftspråk jeg har valgt, med den samme betydning som det vil være på dialekt under intervjuene.

Gjennom skriftliggjøringen, har det vært viktig for meg å forstå innholdet i det informantene sier (Johannesen et al., 2016, s. 166), og være nøye med at det som skrives er den betydning informantene la i det de sa. Derfor har jeg under presentasjon av funnene, brukt en del direkte sitater. Det vil gjennom de undersøkelsene jeg har foretatt, komme fram en virkelighet, basert på den informasjon jeg har mottatt, hvordan jeg har oppfattet det som har kommet fram og hvordan jeg klarer å gjengi dette så nøyaktig som mulig (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 299). På bakgrunn av dette, har jeg valgt å bruke «*interpretative phenomenological analysis (IPA)*» for å analysere intervjuene (Smith et al., 2009, s. 1). Dette vil jeg nå gjøre nærmere rede for.

3.3 Fenomenologi og fenomenologisk analyse

Hovedmålet med oppgaven er å finne mening i hva intervjupersonene kom med, noe som medfører en «*meningsfortetting*» av hva som ble sagt i de tre intervjuene (Kvale og Brinkmann, 2015, s. 232). Det vil si om en som forsker klarer å se hvilken mening informantene legger i sine fortellinger og erfaringer (Smith et al., 2009, s. 79; Benton & Craib, 2011, s. 83). I IPA er det viktig å være sensitiv til konteksten, at det som kommer fram i studien sier noe om informantene, samtidig som det også skal komme fram viktig informasjon om emnet (Smith et al., 2009, s. 180-181). IPA har sin teoretiske basis i «*fenomenologi, hermeneutikk og ideografi*», og gir et bredt grunnlag for hvordan vi kan forstå menneskers levde erfaringer og livsverden (Smith et al., 2009, s. 11).

Martinsen beskriver fenomenologisk analyse som et forsøk «*på å få fram det vi overser*», og at den som er interessert og ønsker å se får et innblikk i hvordan «*virkeligheten*» er (Martinsen, 2003, s. 30, 32). Martinsen bygger på Løgstrup, og han skiller mellom naturvitenskapen som vil se det skjulte og fenomenologien som «*Med forståelsen at få fat på det som forståelsen overser*» (Løgstrup, 1998, s. 45-46). Det blir som i «*Black-box-psykologi*» og «*behavioristiska inlæringspsykologi*», hvor det som finnes i menneskets bevissthet kalt «*den svarta boxen*», kan komme fram gjennom ord og uttrykk, slik at menneskets sjel liv kan bli gjenstand for objektiv forskning (Sohlberg og Sohlberg, 2019, s. 70).

Fenomenologien blir i dypeste forstand å oppdage fenomener i menneskelivet som ikke er synlig, få tak i det i mennesket som ikke er uttalt, få tak i kunnskap som ligger i mennesket, som blant annet gjennom samtale og dialog kan få konkretisert i ord, setninger og verbale uttrykk. Jeg opplever at det gjennom de tre intervjuene jeg hadde, er en del av det som har vært vesentlig å få tak i «*hvordan mennesker opplever*

fenomener i sin livsverden» (Kvale & Brinkmann, 2015, s. 33), det vil si hvordan informantene setter ord på fenomenet makt i sin arbeidshverdag og hvordan de konkret håndterer denne dimensjonen.

Mennesket har *«en bakside og et skjult indre som vi kan utforske»* som *«indikerer ubegrensede skjulte fysiske og mentale aktiviteter»* (Polyani, 2000, s. 70). Det er dette som er spennende å forske på, det skjulte i mennesket, det som gjennom ord og samtale kommer fram som reflekterte tanker, erfaringer og opplevelser fra møter med andre mennesker i andre sammenhenger. *«If the subject acts, the voice is active»* (Ross-Larson, 1982 i Creswell & Creswell, 2018, s. 87). I intervjusammenheng vil både intervjuer og informant være aktivt handlende (Smith et al., 2009, s. 58) noe jeg opplevde møtene mine med de tre informantene var. De var aktivt deltakende i intervjusamtalen, fortalte levende om historier og erfaringer fra virkeligheten, som igjen gav meg materiale til å jobbe videre med i skrive-, analyse- og tolkningsprosessen. Både informantene og jeg var interaktivt handlende, i relasjon med hverandre, i den konteksten både informant og jeg som intervjuer var i (Reams i Kvalsund & Fikse 2015, s. 211).

I IPA gjør det å oppdage nye områder gjennom intervjusamtalene, at en må finne andre teoretiske rammer enn det en startet med og ta valg på hva en vil bruke (Smith et al., 2009, s. 113). Det har også vært en del av prosessen i forskningsprosjektet, da mye av litteraturen jeg valgte til å begynne med, var direkte knyttet opp mot det med maktaspektet. Etter intervjuene ble det moralske aspektet, som jeg innleder dette kapitlet med, mer synlig som en viktig dimensjon i hjelperelasjoner. Fordi det å forske på mennesker i seg selv er et moralsk anliggende hvor det er essensielt å ha et felles språk for å kunne handle etisk og ha moralsk dømmekraft (Benton & Craib, 2011, s. 99).

Peter Winch skrev boka *The Idea of a Social Science*, hvor det sentrale er *«our work must involve understanding the meaning that our subjects give to the world»* (Benton & Craib, 2011, s.94-102). Slik jeg forstår det, vil det sentrale innen forskning på mennesker, være å forstå hvilken mening, både hva hver enkelt informant har å gi av forståelse i forhold til det de sier, hvordan jeg som forsker forstår det som kommer fram og hvordan jeg klarer å formidle dette. Dermed blir analyseprosessen et svært viktig og tidkrevende arbeid i forskningsoppgaven, noe som vil komme fram i neste del.

3.3.1 Analyseprosessen

«The essence of IPA lies in its analytic focus. In IPA`s case, that focus directs our analytic attention towards our participants` attempts to make sense of their experiences» (Smith et al., 2012, s. 79). Jeg har fulgt de ulike trinnene i forhold til analyseprosessen (Smith et al., 2012, s. 79-107). Det første punktet er å lese og lese om igjen (Smith et al., 2012, s. 82), noe som ble en langvarig prosess, spesielt i forhold til det første intervjuet. Jeg brukte svært lang tid på å transkribere, lytte til det som ble sagt på intervjuet og skrive ordrett ned det som ble sagt. De andre to intervjuene brukte jeg samme metode på, men da var teknikken med å skrive lettere, i og med at jeg hadde fått mer øvelse.

Etter at jeg hadde skrevet ned intervjuene, leste jeg gjennom de flere ganger og skrev kommentarer og fant felles tema slik neste steg i analysedelen tilsier (Smith et al., 2012, s. 83-84). Det å lese på papirutgave, streke under og finne felles temaområder i intervjuene var viktig. En til tider tidkrevende og utfordrende oppgave, spesielt i forhold

til det første intervjuet som var svært langt, samtidig som intervjuene med Lars og Mari var mer relatert opp mot barn, mens Eva hadde mest erfaring fra å jobbe med voksne. Her vil jeg si at det å ha denne kontrasten var nyttig, da det å skulle finne fellesnevner og tenke sårbare grupper, kan relateres til hvordan en som rådgiver og veileder vil utøve hjelperrollen til barn like forsiktig som til mennesker som står i sårbare og vanskelige livssituasjoner.

Å utvikle nye temaer er tredje trinn i analyseringen, hvor jeg jobbet med å finne felles tema og nye helheter slik at jeg kunne bruke dette i presentasjon av funnene mine (Smith et al., 2012, s. 91-92). Det er her jeg opplever at den største utfordringen lå, selv om intervjuene var like, hadde de allikevel svært ulike måter å formidle sine erfaringer, opplevelser og synspunkter. Mens Lars hadde et svært bevisst og reflektert forhold til det med makt, hadde Mari og Eva en mer indirekte måte å formidle sin kunnskap om makt. Det er også her jeg som forsker får en opplevelse av å skulle bearbeide et produkt og være en del av andre sin kunnskap og skulle sette sammen dette til nye helheter (Smith et al., 2012, s. 92).

Jeg brukte mye tid på det tredje steget og det å finne forbindelser mellom de ulike temaene, som er fjerde trinn i analyseprosessen (Smith et al., 2012, s. 96). Ved gjentatt gjennomlesing av transkriberingen av de tre intervjuene, kom det etter hvert klarere fram tema jeg kunne knytte sammen, både i det enkelte intervju, men også på tvers av intervjuene. For meg ble dette en del av skriveprosessen med å skrive presentasjonskapitlet. Under skrivingen av kapittel fire, brukte jeg mye tid på å skrive ned fortellinger fra hvert enkelt intervju og sette disse sammen til en helhet, som er steg fem i analyseprosessen (Smith et al., 2012, s. 100). Gjennom denne delen av skriveprosessen, kom også ulike mønstre til syne mellom de ulike fortellingene, både i hvert enkelt intervju og mellom intervjuene. Dette er siste og sjette steg i analysen, en dobbel kvalitet som viser unike fellesnevner og kvalitet på høyere nivå mellom informantene (Smith et al., 2012, s. 101).

Jeg velger å ikke gjengi disse i dette kapitlet, da det vil komme fram under presentasjonskapitlet. Til slutt i dette kapitlet vil jeg si noe om forskerrollen og kritisk om hva jeg kunne gjort annerledes.

3.4 Forskerrollen

Jeg er ingen ekspert i å foreta kvalitative intervju. Da jeg tok min bachelor i sykepleie, gjennomførte jeg også tre forskningsintervju, noe som er over tjue år siden, og det som jeg gjorde den gangen, har forandret seg betraktelig i forhold til dagens situasjon. Det å gjøre intervju på masternivå, krever da også en helt annen tilnærming. Gjennom prosessen har det vært svært nyttig å ha litteratur som støtter opp om at det går an å lære seg forskningsrollen bedre, også gjennom utøvelsen av den (Smith et al., 2009, s. 1), samt med god støtte og rettleiding fra veileder. Jeg har fått bruke evner og ferdigheter tilegnet både gjennom dette masterstudiet og gjennom mange år som aktiv innen utøvelsen av sykepleieryrket, hvor observasjon og samtaleferdigheter har vært helt sentrale. Samtidig har jeg hatt et indre driv mot å gjennomføre denne oppgaven, en bevissthet fra jeg tok min bachelor i sykepleie, om at jeg skulle skrive en oppgave til. Jeg kjenner meg igjen i beskrivelsen av å ha *«(1) gyldig kjennskap til problemer, (2) forskerens evne til å forfølge et problem, ledet av hans følelse av å nærme seg løsningen, og (3) en forventning om de ennå ubestemte implikasjonene til oppdagelsen*

som blir gjort til slutt» (Polyani, 2000, s. 32). Bevisstheten om det ubevisste har ført meg til de valg jeg har tatt i forbindelse med dette forskningsprosjektet. En bevissthet om hva jeg skal gjøre, en ubevisst del av meg som har ført til valg av tema og problemstilling.

Det er et ensomt prosjekt å forfølge en sannhet som er skjult og som ligger dypt i ens egen personlighet, og som en ønsker å gjøre synlig i møte med verden rundt (Polyani, 2000, s. 33). I møte med informantene har jeg møtt aspekter i maktdimensjonen jeg ikke var klar over tidligere. Utfordringen har ligget i å skille mellom hva som er mitt eget, og hva jeg har samlet inn av informasjon, både fra intervjuene og fra teori. Det å endre perspektiv og gjennom denne forskningsoppgaven bli både mer bevisst og kunne se det jeg ser subjektivt, på en objektiv måte, har vært svært essensielt (Reams i Kvalsund og Fikse, 2015, s. 207).

Å skulle jobbe med et tema som er så allesteds nærværende, samtidig som det i mange tilfeller er svært usynlig og inngripende i menneskelige relasjoner, har vært en av de største utfordringene jeg har stått overfor. Både når det gjelder å bli klar over mine egne svakheter og samtidig forstå andre sitt perspektiv på temaet makt i mellommenneskelige hjelperelasjoner. Når jeg skulle velge metode, var jeg veldig bestemt på å bruke Q-metoden, for å finne svar på problemstillingen. Jeg var stua og klarte ikke å se det veileder prøvde å vise meg, at jeg enklere kunne finne svar ved å bruke intervju som metode. Jeg ventet at andre skulle se mitt valg som det beste, mens *«Ironically, the most important move in mindset work is to make the move one is waiting for the other to make»* (The Arbringer Institute, 2016, s. 99). Jeg hadde en forventning om at veileder skulle forstå mitt valg av metode, mens det ble jeg som måtte ta denne erkjennelsen for å kunne få til dette forskningsprosjektet

I denne delen har det vært viktig for meg å vise min innvirkning på forskningsprosjektet, samt utdype mer vendepunktet i valg av metode, som har vært et svært viktig punkt i prosessen. Siste del velger jeg å se litt kritisk på hva jeg kunne gjort annerledes og min egen rolle i forskningsprosjektet.

3.5 Kritikk av metode og forskningsprosjekt

Om jeg skulle valgt om igjen, ville jeg valgt å intervju mennesker som har stått i sårbare situasjoner selv og sårbare mennesker, selv om dette hadde kommet til å bli et mye mer tidkrevende og ansvarsfullt oppdrag. Grunnen er at jeg finner en dominerende form for støtte til hjelpere, mens kritikk av profesjonelle sin rolle i hjelpesammenheng, ikke er så enkel å finne. En av de beste og mest relasjonsbevisste bøkene i forhold til dette, er boka *«myten om bivirkningsfri terapi»* (Flor & Kennair, 2019), som jeg mener har stor overføringsverdi også i rådgivnings- og veiledningssammenheng. En fellesnevner forfatterne skriver om, er at pasienter som oftest ikke blir spurt hvordan de opplever den terapeutiske behandlingen (Flor & Kennair, 2019, s. 194), og hvis det er et problem ligger dette hos pasienten ikke hos behandler (Flor & Kennair, 2019, s.121-146).

Bevisstheten rundt det med ubalansen i makt mellom forsker og informant (Creswell & Creswell, 2018, s. 94), har i tillegg blitt mer tydelig for meg gjennom denne prosessen. Det var også gjennom tilbakemelding fra min siste informant, Mari, som spurte direkte om jeg hadde fått svar på det jeg prøvde å finne ut av, at det kom klarest fram. Dette vil da også være en del av mine bias, at det er jeg som forsker og framtidig veileder og

rådgiver, prøver å finne ut av hvordan en skal håndtere maktrelasjon i mellommenneskelige hjelperelasjoner. Jeg har her et personlig ønske om å finne ut av hvordan jeg best skal håndtere denne asymmetrien i makt, dermed vil min motivasjon, min evne til bevisst refleksjon og objektivitet og hvilken mening jeg legger i det som kommer fram, være framtrepende (Benton & Craib, 2011, s. 76-77) og kritikkverdig.

I og med at det kvalitative forskningsintervju har en stor frihet til utformingen, har det vært viktig for meg å vise hvordan jeg har jobbet og grunnlaget for mine valg. Virkeligheten er kompleks, og kompleksiteten og utfordringen det gir å forske på mennesker i hverdagen er utfordrende (Benton & Craib, 2011, s. 83). På mange måter kunne jeg tenke meg å starte forskningsprosjektet på nytt, da bevisstheten og innblikk i tema har utvidet mine perspektiver, slik at jeg enklere kunne laget en intervjuguide enda mer spisset mot et spesielt tema innen makt. Samtidig vil det alltid være slik at et forskningsprosjekt kun er en bit av et større hele. Og det er noe av det jeg opplever at forskningsprosjekt er, et veldig lite bidrag i en veldig stor sammenheng, som strekker seg langt tilbake i tid.

Et kritisk moment er også at jeg ikke har utforsket offerrollen i denne masteroppgaven. Det er et område som hadde vært spennende å utforske videre, både med tanke på kunnskap om emnet og med tanke på å skulle håndtere en slik rolle hos mennesker som har fått eller tatt en slik rolle innenfor hjelpesystemet. Det er også en svakhet ved denne oppgaven, at jeg som forsker har hatt problemer med å gå inn og utforske dette perspektivet.

Gjennom kapitlet har jeg forsøkt å vise hvordan jeg har jobbet i gjennomføringen av prosjektet, fra starten av valg av metode, innsamling av data og analyseprosessen, til kritikk av hva som kunne vært gjort annerledes. En spennende og langvarig prosess. I neste kapittel vil jeg legge fram funnene i intervjusamtalene. Det er ikke alt som er tatt med, men det som er tatt med er ment å skulle vise en sammenheng i intervjuene og deler satt sammen til helheter, for å få et innblikk i hvordan maktdimensjonen kan håndteres og vises i samtalerommet.

4 Presentasjon av funn

Gjennom presentasjon av funnene, har det vært viktig å få fram hvilken måte den enkelte informant har beskrevet hvordan de har håndtert det med makt i hjelperelasjoner. Jeg har gjennom presentasjon av funnene valgt å skrive både i fortid og nåtid. Grunnen til at jeg gjør dette, er ved å henvise til hva de sa i fortid, altså, under intervjusamtalen, samtidig som når jeg refererer innholdet i samtalene i nåtid. Dette for å få en innlevelse i de øyeblikkene de forteller, slik de gav uttrykk for de i intervjusituasjonen.

I det følgende vil jeg gi en grundigere presentasjon av informantene, for å belyse allsidigheten de har i forhold til kompetansebakgrunn og arbeidserfaring innen rådgivnings- og veiledningsfeltet, før jeg kommer med analysedelen av de tre intervjuene som er delt opp i fire ulike deler.

4.1 Presentasjon av informantene

Lars har sin bakgrunn fra sosiologi og har cand.mag. i sosialantropologi, videreutdanning innen narrativ terapi og kognitiv terapi. Han har arbeidserfaring som miljøterapeut på barnevernsinstitusjoner, jobbet innen siviltenesten og ungdomstjenesten med unge rusmisbrukere, og da jeg traff ham jobbet han som familierapeut innen barne- og familietjenesten.

Min andre informant, Eva, er utdannet faglærer innen områdene samtidshistorie og nyere historie, med master i spesialpedagogikk og master i offentlig administrasjon og ledelse. Vedkommende jobbet som personalsjef da jeg snakket med henne, og hadde tidligere vært personalrådgiver, jobbet innen NAV, fengsel, habiliteringstjenesten og med psykisk utviklingshemmede.

Mari, min siste informant, er utdannet barnevernspedagog og familierapeut, hvor hun har jobbet innen barne- og ungdomspsykiatrien, både i avdeling og i poliklinikk, med spesialfeltet spiseforstyrrelser. Hun har i tillegg et statlig kompetansehevingsprogram om selvfølelse. Da jeg intervjuet henne jobbet også hun innen barne- og familietjenesten.

4.2 Makten I samtalerommet

Gjennom alle tre intervjuene, ble det å bruke makt på en positiv og god måte, et gjennomgående tema. Målet med eksemplene, er å vise hvordan temaet makt kommer fram i samtalerommet, ikke som en maktutøvelse og en maktteknikk, men som en positiv måte å hjelpe mennesker på. Under intervjuene var målet også å finne ut hvordan de tre informantene håndterer det med makten i rommet, og de funn som presenteres, er ment å skulle gi eksempler og bilder på hvordan samtalerelasjoner foregår i hverdagen. Spesielt vil måten informantene møter familier, barn og personer i sårbare situasjoner være viktig, hvordan de håndterer disse situasjonene, og hvordan de

i samtalerelasjoner bruker ulike teknikker og verktøy for å hjelpe sårbare mennesker og mennesker i sårbare situasjoner. I tillegg vil temaet offerrollen bli berørt, da dette kom fram som et tema under første intervju, en viktig dimensjon å se nærmere på, spesielt med tanke på den kraften og kompleksiteten det ligger i å skulle hjelpe personer som har en slik rolle. I

Intervjuene er delt inn i tre hovedkategorier. *Makten i hjelperrollen* er første hovedkategori, et bilde på de verktøyene og tiltakene en som rådgiver og veileder har til bruk i arbeidssammenheng, som kan være sterke maktmidler i en hjelperelasjon. *Avmakt, forståelse og omsorg*, er andre hovedkategori, som er ment å vise hva som kommer fram om dette tema i intervjuene, hvordan en som rådgiver og veileder kan oppleve maktesløshet, samtidig som en skal vise forståelse og omsorg. I siste hovedkategori, *Ansvar og makt*, vil denne sammenhengen belyses ut fra hva informantene kom fram med. Selv kapitlet er delt i tre hovedkategorier, vil emnene gå over i hverandre og dermed ikke følge slavisk en kategori. Grunnen til at jeg velger å framstille informasjonen på denne måten, er for å bevare kontinuiteten i intervjuene. Det gjøres en presentasjon av hva de ulike informantene kom med individuelt, samtidig vil en del felles tema komme fram blandet under hovedkategoriene. Dette for å bevare innholdet i intervjuene på en mest mulig helhetlig og forståelig måte, samt at innholdsmessig er det stor forskjell på hvor mye informasjon hver enkelt informant kom med.

4.2.1 Makten i hjelperrollen

Første eksempel viser hvilken makt en veileder og rådgiver kan ha, når det kommer til å skulle avgjøre hvem som får hjelp eller ikke. Eva fortalte en historie fra tiden hun jobbet som veileder i NAV, hvor hun traff en ung dame med rusproblemer. Som ansatt i NAV fikk hun automatisk innblikk i ulike mennesker sin livshistorie og problematikk, hvor de kunne ha en lang arbeidsliste med kanskje opp mot 150 personer de skulle hjelpe. Fra denne listen måtte de velge hvem som skulle få hjelp eller ikke. Forholdene rundt personen Eva skulle hjelpe, var ikke gunstig for at tiltakene skulle gå bra. Eva fortalte: «*den innsikten i hennes historie og hennes liv, gjorde meg mer motivert for å finne løsninger for henne*». Hun sa at jobben som veileder i NAV og med innsatte i fengsel, var en av de beste arbeidsplassene hun har hatt, fordi de hadde en «*verktøykasse, og mulighet til å hjelpe mennesker, få innblikk i deres situasjon (her tok informanten hendene og satte fingrene mot brystet), for sammen med de finne løsninger på hva som var best, og det å få arbeidsgivere til å se styrkene til den enkelte*». I ettertid fikk Eva et kort fra damen hun hjalp, hvor hun skrev: «*takk for at du så meg for den jeg er, og for styrkene jeg hadde*».

I intervjuet spilte jeg det informanten sa, og prøvde å sette ord på hva hun fortalte, og hun bekreftet at det jeg hadde oppfattet var riktig. Vi snakket om å bruke makt på en positiv måte og at hun i hjelperrollen brukte sin posisjon til å se det mennesket hun hadde foran seg. Konklusjonen til informanten var, fortalt med hennes egne ord: «*hun fortalte sin historie, hun hadde egentlig ekspertbrillene, men jeg hadde redskapene. Jeg hadde makten til å kunne si ja, du får lov til å ha praksis, du får ikke lov til å ha praksis*», og Eva utbrøt spontant, «*fy søren, de sitter med utrolig mye makt, den enkelte saksbehandler*».

Litt tidligere i intervjuet snakket Eva om det å være bevisst eller ubevisst i hjelperrollen, og at hun med årene hadde blitt mer bevisst den maktposisjonen hun har, og at hun har noen redskaper som den andre ikke bestemmer over. Hun beskrev et «*inderlig ønske om å hjelpe*» andre, og at hun gjennom samarbeid med den hjelpetrequende, kunne finne ut hva som var det beste å gjøre for den andre. Eva sa: «*det handler kanskje litt om det menneskesynet (her tok hun hendene mot sitt eget bryst) en har i bunn, og den erfaringen jeg har fra tjenestene ute, å jobbe tett med mennesker med større hjelpebehov*». Hun viste her til at hun hadde jobbet med psykisk og fysisk utviklingshemmede mennesker.

Mari hadde et eksempel som gikk ut på å ta vare på en svakere part, men som hadde en helt annen relasjonell sammenheng, hvor det var snakk om konfliktforhold mellom foreldre som går ut over barn. Mari fortalte at «*barn er kjempegode på å gi informasjon*», og at det var hennes jobb som veileder å formidle hva barna sier til foreldrene på en god måte. De samtalemøtene som hun da hadde med foreldrene, kalte hun for «*arbeidsverktøyet, arbeidsmøtene*», hvor hun jobber aktivt med å få foreldrene til å «*trå ut av følelseskompasset sitt*» og se at det er andre som blir berørt av den måten de forholder seg til barna sine på. Mari sa «*vi elter og knar i folk, for å jobbe fram nye måter å se livet på, rett inn i makta*». Her smilte hun godt og lo. Hun begrunnet makten de bruker, at de har kjennskap til hvilken bakgrunn foreldrene har, at de vet hvem de er og hva slags konflikt de står i og at de har en forståelse for hvordan disse familiene har det, når de aktivt går inn og jobber med dem.

I en annen del av intervjuet, forklarte Mari hvordan hun jobber når det gjelder å hjelpe barn og foreldre i veilednings- og rådgivningsammenheng. Det «*handler mye om å lytte, validere og bekrefte følelser*». I den forbindelse sa hun at det er viktig å bruke mild stemme, snakke i klare ordelag, bruke humor, og hvor det første møtet med de hun skal veilede har en avgjørende rolle. Hun snakket om det å både dempe seg som person, heve stemmen og heve seg selv. Som profesjonell er det viktig at en lytter til det vedkommende har å si, noe som kan vise den en skal veilede i «*nestemøte*» at en har hørt hva som er sagt. Hun understreket i tillegg at

man er nødt til å ha en stemme inn i rommet, jeg tenker ikke at det er makt å ha en, å styre en prosess, eller ha meninger eller ta med kunnskap inn i rommet når det hører hjemme.

I dette snakket hun om å ha en bevissthet om hvem en selv er, og vise forståelse for hvordan den en skal hjelpe har det og at det er en «*åpenhet i rommet*» for de følelser og situasjoner som oppstår, og hun uttrykte at «*i et samtalerom foregår ting litt sånn der og da*».

I intervjuet med Lars kom også dette perspektivet fram i hvordan han møter sårbare grupper som familier i krise og mennesker fra lavere sosiale lag, hvor han må jobbe for å «*dempe maktrelasjon, for i det hele tatt å ha en fornuftig samtale*». Han sammenlignet det å møte advokater, hvor han kanskje må være tydelig på det med maktrelasjonene og i tillegg snakke om de. Lars er tydelig på at det er klar forskjell i maktrelasjon mellom hjelper og hjelpesøker, at den forskjellen i makt som er i relasjonen, vil være der, men at poenget er å ta ansvar for den. Han understreket at det ligger hos han som hjelper å forvalte denne asymmetrien på en klok måte, fordi det er han som arrangerer møtet, det er hans arbeidsplass og hans rom. Han snakket om å gjøre tiltak som minsker de uheldige sidene ved asymmetrien i hjelperelasjonen, som blant annet å bruke humor, ta bort «*høytideligheter*», være bevisst på de fysiske rammene, rom som har mer hjemlig

karakter, hvordan han sitter i forhold til de han skal hjelpe, det å ha noe å tilby av drikke og noe godt til barn. Lars sammenlignet sin egen arbeidsplass med mer formelle institusjoner som barnevernet, hvor de ytre rammene er mer strukturert og rigide.

I denne sammenhengen fortalte Lars om at de på arbeidsplassen han er, «ikke sitter og noterer i løpet av samtalen». Han utdypet at det er viktig å «ta vare på samtalsens natur» og at det «i sin form og måten samtalen mellom to eller flere mennesker har blitt utviklet på, har det aldri vært en rekordknapp på det». Grunnen til at de ikke noterer, er at det kan bli en slags «historisk sannhet» som blir et vedheng for de personene det gjelder for resten av livet. Han er opptatt av at det møtet han har i tiden han møter de han skal hjelpe, kun skal være akkurat det, og at han ved en neste samtale ikke drar fram et ark og drar linjer til hva de snakket om sist. Ved å ikke notere ned hva folk sier, hadde han en formening om at det «åpner opp for en undrende, filosofisk og maktløs samtale». Lars fortalte at de har en viss rapportering, da de har tett samarbeid og utfører tjenester i forhold til barne- og familietjenesten (BFT), men han fortalte at ham mange ganger har mest lyst til å si til saksbehandler i BFT når de kontakter ham, at de kan ringe de personene det gjelder og høre med de selv.

Ganske langt ut i intervjuet, kom vi igjen inn på det med definisjon av makt, sårbarhet og terskelen enkelte kan føle på når det gjelder å ta imot hjelp. Lars fortalte at han har ganske mange leger og advokater som søker hjelp hos dem, og en av forholdene som gjør at de benytter seg av lavterskeltilbudet som denne arbeidsplassen tilbyr, er at de ikke har arkiver og journaler. Han fortalte om en lege som rett ut sa at han ikke greide å ta kontakt med BFT direkte, pga sårbarheten han følte ved journalføring og referatskriving. Lars gav her en tolkning av hvorfor enkelte har det slik, at det kan være en «forferdelig spagat å stå i», hvor man på den ene foten har en status gjennom arbeid, penger, bosted, bil og utdanning, mens ved «den andre foten» handler om et liv som ikke lykkes privat:

relasjonene dine fungerer ikke, du får ikke snakket med barna dine, de tar avstand fra deg, de er sinte, de er sure, du greier ikke å skilles på en god måte, du sover ikke om natta, du drikker tre glass rødvin før du går og legger deg, angstsymptomer og depressive perioder.

Lars snakket om makten i det å bli definert innenfor et system, hvor inngripende og hvor mye makt det ligger i et diagnostisk system, et system som har utgangspunkt innen somatikken, men som man gjennom lang tid har forsøkt å «implementere i det sosiale, psykologiske livet». Lars betegnet dette som en «sentrifugalkaos av maktkrefter, som er med og spiller en rolle på hvordan det her blir seende ut og hvordan det oppleves», og da snakket han om hvordan dette påvirker folks selvforståelse. Personlig tar han avstand fra en slik måte å se mennesket ut fra, fordi han mener man ikke trenger å ha medisinske diagnoser for å ha fornuftige samtaler med foreldre som har urolige barn, eller med personer som er «nedstemt eller har tunge tanker».

I denne presentasjonsdelen delen er meningen å vise hvordan informantene jobber når det gjelder makt og det ansvaret de sitter med i samtalerommet, til å gjøre tiltak og til å bruke midler til å hjelpe andre. I neste del vil det å bruke seg selv som verktøy bli berørt, men da i sammenheng med å føle på avmakt og maktesløshet.

4.3 Avmakt, forståelse og omsorg

Eva fortalte om det å stå i en posisjon mellom det å være både arbeidsgiver og ha en hjelperrolle, og at dette kan være svært frustrerende. Eksemplet hun trakk fram var blant annet ved nedbemanning, hvor hun må møte mennesker i en sårbar situasjon, som hun vil måtte gi beskjed om at de kan miste jobben sin. I disse relasjonene, sa hun, at hun *«jobber mer med å vise omsorg og forståelse i møte med menneskene»*. Hun beskrev det å være i en posisjon hvor hun skal være lojal til vedtak og beslutninger som styrer hennes jobbhverdag, samtidig som hun må møte de menneskene som blant annet omstillinger og nedbemanning berører. Hun var ærlig med at det er svært enkelt å gjøre endringer, når en ser på behov og grafer, mens hun i møte med enkeltmennesker må innta *«en annen rolle»*, hvor hun må *«jobbe mer med relasjonen»*. Hun gav uttrykk for at det kan være frustrerende og sårbart, samtidig som hun i slike sammenhenger er opptatt av at det er viktig å se mennesket det gjelder.

I en situasjon hvor hun som leder må gi beskjed om at en ansatt vil miste jobben sin, mens hun selv sitter trygt, er det viktig for henne å kjenne på følelsen til den ansatte og *«kunne vise forståelse»*. Hun fortalte at hun tillater seg selv å bli berørt i møte med den ansatte og vise følelser, uten å gå i oppløsning og ta over den andre sine følelser. I sammenhenger som denne, forteller Eva om at det kan være lett å miste grepet for forståelsen for den ansatte, hvis det er gjort mange forsøk og tiltak for å hjelpe en ansatt, som blant annet ikke har mulighet til å jobbe fullt og må innse at livet og arbeidsinntekten endrer seg. I slike situasjoner, hvor hennes mål er å veilede mennesker til å se løsninger og endringer på sin egen situasjon, snakket hun om viktigheten av forståelse og empati, at relasjonen med den som trenger hjelp er viktig, men at av og til kan tålmodigheten hennes som veileder settes på prøve, fordi hun *«har brukt opp verktøykassen»* og at hun i samtale med den ansatte, *«ikke kommer noe videre»*. Hun fortalte at hun kan kjenne på følelsen av at den andre *«er litt vanskelig»*, og at hun i et system, hvor hun både skal ta vare på den andre, samtidig som hun har et system å forholde seg til som leder, kan føle seg maktesløs i hjelperelasjonen. Hun snakket om at hun som person kan være både utålmodig og tålmodig, og at situasjon hvor hun ser at her må *«den ansatte ta grep eller her må leder ta grep overfor den ansatte»*, for å bedre situasjonen, og *«da blir nå det makt»*. Videre konkluderte hun med at i praksis brukes maktbegrepet svært lite. Eva uttrykte at: *«det har vi nå makt til å gjøre, vi snakker ikke slik, det er i teorien, det er innenfor vitenskap»*.

Lars hadde også et eksempel på det å føle på avmakt og maktesløshet, når en samtalerelasjon går i stå og en felles forståelse for hva som er til det beste, ikke er til stede. Dette kommer i sammenhenger hvor han føler han ikke når fram til foreldre på barns vegne. Han framholdt, at i tillegg til samtaleteknikker, er *«det fremste verktøyet man har»* i samtalerelasjoner, en selv.

Du kommer som menneske, som medmenneske, som den du er, det er det største verktøyet ditt. Alt skal filtreres gjennom ditt eget apparat og system, både det å oppnå kontakt, hjelpe til med motivasjon, hjelpe til med endring, med forståelse. Det skal gjennom deg selv, på en eller annen måte».

Og det er her, når han står fast i en felles forståelse og det å komme videre i en hjelperelasjon, at han bruker seg selv og sine egne følelser, for å komme videre. Han fortalte at før han tar opp vanskelige følelser, gjør han en nøye vurdering og avveining på forhånd, og at han med årene har blitt mer og mer treffsikker for å lykkes med slik

type samtaler. Han gav eksempler på hvordan han formulerer seg, hvor han blant annet kan si:

det skjer ett eller annet inne i meg i møte med deg, og måten du snakker på, jeg kjenner at jeg kan bli irritert og frustrert i møte med deg, eller, jeg får noen negative følelser i møte med deg som menneske. Opplever du det andre plasser, eller?

Lars understreket, at når han tar slike samtaler med hjelpesøker, har en tydelig bevissthet rundt det tema han tar opp i samtalerommet.

I denne delen kommer eksempler på avmakt og maktesløshet fra to av informantene. Mari kom ikke med noen klare eksempler på akkurat dette emnet. I neste del vil dette tema også berøres, i forhold til det med offerrollen, som kan være en vanskelig og komplisert rolle å jobbe med, hvis en du skal hjelpe har fått eller tatt en slik posisjon. Hovedtanken med neste kapittel, er å vise hvor nært knyttet ansvar og makt har, og hvilken rolle en som rådgiver og veileder har i slike situasjoner, og hvordan informantene håndterer det med ansvar og makt i samtalerelasjon. Her vil også temaet om de verktøy en har som hjelper være berørt.

4.4 Ansvar og makt

Lars poengterte flere ganger gjennom intervjuet hvor sterkt ansvar og makt henger sammen. Han fortalte om det å hjelpe foreldre og barn til bedre kommunikasjon, hvor han jobber for å skape en terapeutisk allianse med foreldrene, for å skape en forståelse for hvordan barna deres har det. I denne sammenhengen understreket han, at i hans jobbhverdag, sitter han med noen «*verktøy i kassen*», som han som fagperson har. Han beskrev dette som faglig makt, en kunnskap om hva han som fagperson vet barn trenger. I disse sammenhengene, snakker han om det å være tydelig, og si rett ut til foreldre at han er uenig i måten de håndterer sine barn på. Han beskrev dette som en maktkamp, og at han i dette har en bevissthet om den makten han har som samtaleterapeut, og at han i disse sammenhenger bruker en definisjonsmakt til å beskrive den situasjonen han ser mellom foreldre og barn. I samtale med foreldre, kan han si:

jeg har snakket med barnet ditt, og jeg har ingen grunn til å tro at de snakker usant om det her. Det her er ditt barn sin virkelighet og det har jeg lyst til å ansvarliggjøre dere for.

Han kan møte en uenighet hos foreldre, som påpeker at det må være noe feil hos barnet. I denne sammenhengen snakket han om familier (foreldre), som skyver ansvaret over på andre rundt seg. Lars snakket om å være både ydmyk og ha en tydelighet i samtalerelasjon med foreldre. En ydmykhet i forhold til at han som terapeut kan ta feil i enkelte sammenhenger, samtidig som han prøver «*å gi de litt kunnskap om hvordan det her potensielt henger sammen*». Han uttrykte det å gjøre kunnskapen han har forståelig for de han skal hjelpe, gjennom ulike kognitive modeller og ved å bruke bilder og metaforer fra sitt eget liv, slik at det gir en mening for de hva han prøver å formidle. Dette beskrev han som at en «*asymmetrisk maktrelasjon, kan bli mer, om ikke symmetrisk, så ihvertfall at det gir mening for dem. Min kunnskap må gjøres forståelig for de*».

Lars fortalte om løsninger de i familieterapeutisk tradisjon har, om å hente inn en annen terapeut når han opplever at han ikke når fram til en felles forståelse med den han skal hjelpe. I denne sammenheng, er de to terapeuter som samtaler over et gitt tema, hvor den som skal ha hjelp og veiledning, blir den lyttende part. Målsettingen er at det kan virke frigjørende for den som søker hjelp, at de slipper å være aktiv og at de kan få se ting fra ulike synsvinkler. Vi diskuterte om det ikke kan oppleves som at de som fagpersoner får en sterkere makt, men Lars sin erfaring var at dette ikke gir større makt til ham som terapeut, men at det kan være til hjelp i relasjoner hvor en ikke kommer videre og hvor han som terapeut opplever at han står fast. Han beskrev dette som en situasjon hvor de «*åpner opp for å ha en slags type refleksjon mellom oss, der den andre bare kan få lov til å lytte*». Han fortalte at de gjerne trekker inn motsatt kjønn og forskjellige stemmer inn i samtalerelasjon, hvor de farger tema med ulike innfallsvinkler og hvor de som terapeuter tar på seg forskjellige roller, for at den som skal motta hjelp, blir møtt på en god måte. Hensikten er å finne ut av ting sammen med den hjelpesøkende, da det er denne som er ekspert på eget liv. Lars uttrykte at det blir «*et fellesprosjekt. Det her må vi finne ut av sammen, og hva som er best for deg, det vet ikke jeg, bruker jeg ofte å si*».

I en samtalerelasjon fokuserer Lars mer på hva den enkelte forelder bør ta ansvar for, enn hva andre eventuelt gjør. Han kom med et eksempel, hvor en forelder har, gjennom en sår historie, kommet i en posisjon hvor vedkommende har fått en sterk maktposisjon i offerrollen, en «*uendelig sterk*» maktrolle slik han beskriver det. Han sa at hvis folk er «*litt ordentlig og har fått hjelp til å posisjonere seg i en maktrolle, det kan være noe av det vanskeligste å hjelpe folk ut av*». Lars beskrev her situasjoner hvor folk har fått hjelp til å posisjonere seg i en definert maktrolle, og at systemene kan jobbe imot det de prøver å få til, altså å hjelpe folk ut av en slik offerrolle, å ikke bli stående fast i det å være et offer.

På spørsmål om hva som kan hjelpe folk ut av en offerrolle, svarte Lars følgende: «*jeg tror det er helt essensielt å finne et handlingsrom som står litt i brudd med det offerrollen beskriver eller bekrefter eller handler om, å finne andre historier, finne andre mestringsområder*», og han begrunnet det med at det ikke er noe «*godt sted å være, jeg tror ikke det er noe livsglede, livskraft i det å stå fast, det handler gjerne om historien*». Lars forklarte hvorfor han mener offerrollen har en slik uendelig makt, fordi den har så «*mye definisjonsmakt*». Han sa at det er som med «*traumeforståelse, det er noe som er frosset fast utenfor tid og rom, en følelsesmessig aktivering som ikke går over*». Lars snakket om å ansvarliggjøre personer for delaktighet i sitt eget liv, på tross av omstendigheter som kan ha gjort de til offer, og at det må skapes «*handlinger som står i brudd med de gamle mønstrene*».

I intervjuet med Mari, spurte jeg direkte om det med offerrollen, og hun bekreftet at det er noe av «*det vanskeligste man kan jobbe med (her lo hun godt) egentlig. Det som er vanskelig med det, er å hjelpe noen til å komme ut av sin egen historie*», og hun beskrev hva som kan hjelpe en person ut av en slik offerrolle. Det å bli «*fremoverretta, jeg tenker det å hjelpe, å endre blikkfokus og evne til å ta kontroll på eget liv, herfra og framover, også med den historien man har med seg*». Mari uttrykte at «*levd liv er levd liv*», og det å finne gode egenskaper mennesker har er viktig. Hun gav også uttrykk for at hun av og til har lyst til å si det verdens korteste terapi sier, STOP IT.

det er når man er skikkelig fortvilet noen ganger, eller man kjenner at man kanskje kommer til kort, eller at det er noe som er en langvarig prosess, og det er jo ikke alle man kan hjelpe heller, og det å anerkjenne det, det er jo også en del av det hele. Men

det å gi noen styrker til vedkommende, for at personen skal kjenne at, okey, gi meg styrke til å komme ut av det, jeg er et menneske jeg også, jeg er ikke bare et offer.

For å få noen ut av offerrollen, forklarte Eva at det gjerne blir så de må ta styringen og legge noen føringer, jobbe kognitivt, «skape nye gode opplevelser». Dette begrunnet hun med at «vi vil jo ikke la det mennesket være i fred i en offerrolle, vi jobber gjerne med det».

Lars nevnte psykiater og indremedisiner Ingmar Wilhelmsen når han snakket om offerrollen, og han uttrykte at det ligger «uendelig mye makt i følelser», og at det vi her snakket om mer gjelder kvinner enn menn. Han sa at «noen tar lett til tårene, som lett føler seg kritisert, som lett føler seg krenket, det er sterke hersketeknikker, som nesten kan legge en demper på å gjøre en fornuftig jobb for å komme seg videre». I starten av intervjuet snakket Lars også om

sterke maktstrukturer, og det tror jeg også eksisterer på arbeidsplassen her da. At folk er plassert i et samfunnslag eller i et slikt vellykka, mislykka, innenfor barnevernet, vært i psykiatrien, rik, fattig, utdannet, ikke utdannet, de har en posisjon som ikke nødvendigvis er bra for de eller de ønsker å være i eller det kan være det motsatte, at de bruker det, som en måte å skaffe seg mer hjelp enn noen andre eller sette krav til meg som hjelper.

I den forbindelse sa Lars at

nederst på listen over følelsesuttrykk som er vanskelig å håndtere, ligger sinne eller aggresjon eller de type ting. Og det er jo noen ganger vi står i en sånn type posisjon, der vi har ganske god kunnskap og kjennskap til gjerne litt eldre ungdommer, som har noen tanker eller ideer om at de ikke får det de trenger av foreldrene sine.

Og da blir det hans ansvar å formidle denne virkeligheten og ansvarliggjøre foreldre i forhold til dette. Noe jeg har vært inne på tidligere. Gjennom denne delen er det forsøkt å gi et bilde av samtalerelasjoner som er vanskelig å håndtere. I siste del kommer en oppsummering av de funn som er gjort.

4.5 Oppsummering av funnene

Det å ha en verktøykasse, både billedlig og praktisk, bruke seg selv om redskap, samtidig som ansvar og makt har en tydelig ubalanse når det kommer til forholdet mellom hjelpesøker og den som gir råd og veiledning er tydelig gjennom funnene. Samtidig vil maktesløshet og frustrasjon være en del av det å møte mennesker i samtalerommet, både i forhold til egne følelser, i møte med andre mennesker sitt følelsesmessige ståsted og hvordan håndtere dette på en praktisk og fornuftig måte.

I drøftingskapitlet er det noen hovedfunn som gjenspeiler hvilke roller rådgivere og veiledere har i samhandling med sårbare mennesker og mennesker i sårbare situasjoner. Blant annet vil ansvarsrollen og det å ansvarliggjøre andre være en del av det å veilede og gi råd til andre mennesker. Samtidig er det å være observant og ha kunnskap om hvilke roller mennesker kan ta i en hjelpesammenheng også være viktig, som blant annet offerrollen, som Lars snakket spesielt om. Funnene i kapitlet tydeliggjør ansvaret

en som hjelper har, og viser hvor vanskelig det kan være å ha en hjelperrolle og stå med ansvaret for andre menneskers sitt liv i hendene.

5 Drøftingsdel

I diskusjonsdelen er målet å synliggjøre hvordan informantene beskrev sin måte å håndtere ulike situasjoner i samtalerommet, sett i lys av maktrelasjonen, belyst ut fra ulike teori og litteratur som er valgt ut. Kapitlet er delt inn i tre ulike deler, for å synliggjøre maktdimensjonene og hva informantene sa om de ulike emnene. En gjennomgående tone gjennom alle tre intervjuene, var å håndtere den makten en har som veileder og rådgiver på en god måte. Et ord som kom til meg under intervjuene var myk makt. Å bruke makt på en god måte, å håndtere samtalerelasjoner på en slik måte at en ikke skader andre mennesker, men hjelper de til å få det bedre i livene sine. Et spesielt fokus er det på den makt og det ansvar en som profesjonell yrkesutøver har (Eide et al., 2020, s. 17), til å utøve hjelperollen på en etisk, bevisst og moralsk måte, slik at mennesker får god hjelp, både den enkelte en møter i samtalerommet, men også de personene som står rundt og som blir berørt av de valg og handlinger som følger av det å gi veiledning og råd til andre mennesker.

5.1 Ansvar og makt

Lars snakket om at han som profesjonell veileder har hovedansvaret i en samtalerelasjon, til å legge til rette for trygghet og at han som hjelper har ansvaret i det at mennesker kommer dit han er, hvor det er hans arbeidsplass, det er hvor han er kjent og trygg i sine omgivelser. I en slik samtalerelasjon er det de som kommer for å få hjelp som kommer i nye og ukjente omgivelser. «*Den radikale fordring*» (Løgstrup, 2010, s. 68), er i denne sammenheng å finne ut hvordan en som hjelper kan ivareta den maktposisjon vi som profesjonelle hjelpere har på en god måte, i møte med sårbare og søkende mennesker. En fare vi som hjelpere kan havne i er «*profesjonelt hovmod og maktarroganse*», (Skau, 2017, s. 43) hvor vi søker mer egen vinning enn å hjelpe de som trenger hjelp.

Som veileder og rådgiver har en mye kunnskap og ferdigheter i hvordan en skal kommunisere med andre mennesker, og en innehar stillinger hvor en har mulighet for å utøve makt overfor andre. Dette gir forventninger som gjelder mange profesjoner og å undersøke forskjeller mellom profesjoner når det gjelder rapporteringskrav kan bringe opp interessante perspektiver. Lars gav et eksempel hvor advokater og leger søker et system som ikke rapporterer og dokumenterer, fordi de føler en spesiell sårbarhet i forhold til det skrevne ord. Dette bringer opp et viktig spørsmål å vurdere; kan ord som definerer et menneske følge det resten av livet, slik Lars beskriver når det gjelder å motta diagnoser og meldinger i offentlige systemer, historier skrevet ned av folk som vil hjelpe, slik Eva uttrykte det.

Et menneske trenger «*tryggheten og fotfestet*» (Martinsen, 2003, s. XI) for å finne tilbake til det livet han eller hun ønsker seg. Måten en som profesjonell rådgiver og veileder utøver yrket på, den grunnleggende etiske bevisstheten Kierkegaard så sterkt uttrykker, at en som hjelper skal forstå mer enn den andre forstår, samtidig som en skal forstå det den andre forstår (Brudal, 2014, s. 16; Kvalsund & Fiske, 2015, s. 77; Aubert & Bakke, 2018, s. 12), gir veiledere og rådgivere en utfordring i hvordan en skal møte

andre for at de skal finne «tryggheten og fotfestet» (Martinsen, 2003, s. XI) i livene sine igjen. Et eksempel er hvor Eva måtte gi beskjed om nedbemanning og omplassering, samtidig som hun skulle vise empati og medfølelse med den ansatte, og hun hadde brukt opp de redskapene og tiltakene hun hadde for å hjelpe den andre. En frustrasjon hun stod i som veileder og hjelper, hvor hun kunne kjenne på følelser som at den hun skal hjelpe er vanskelig. En bevissthet og en fintfølelse om hvordan en skal gi hjelp som hjelper (Schein, 2009, s. 1), samtidig som en som veileder og rådgiver kan føle på maktesløshet og avmakt i møte med mennesker en skal hjelpe. Eva uttrykte at hennes erfaring med andre som trenger mye hjelp, har hjulpet henne til å vise tålmodighet i slike situasjoner.

Lars snakket også om situasjoner i jobbsammenheng som han opplever som utfordrende å stå i. Spesielt er dette i sammenhenger hvor han opplever at barn forteller ham hvordan de har det, samtidig som foreldrene mener det må være noe galt med barnet. Her snakket han om å være tydelig, samtidig som han også viser en ydmykhet i forhold til at han kan ta feil. Han snakket om å ansvarliggjøre foreldre, som skyver ansvaret de har for barnet over på andre forhold enn de selv. Barnelegen Korczak skriver om det å bøye seg ned til barnets perspektiv og at vi må strekke oss opp til barnets perspektiv følelsesmessig (Sæbø, 2010, s.81), og finne ut hva som ligger i barnet. En kunnskap Lars sa han prøver å formidle videre til foreldre, ved å si at det her sier barnet ditt og jeg tror ikke at det lyver. Det at en tar barnets perspektiv som veileder og rådgiver, lar barnets stemme komme fram, gjør at de kan være åpne overfor den som ønsker å hjelpe (Geldard et al., 2018, s. 29). Lars beskrev at det kan bli en slags maktkamp mellom han og foreldre, men at han bruker den makten han har som hjelper til å definere hva han ser skjer mellom barnet og forelderen. En forståelse av hva situasjonen dreier seg om, som er vesentlig når det gjelder personlig og profesjonell kompetanse (Aubert & Bakke, 2018, s. 14), evnen til å se andre, til å forstå seg selv, slik at en kan ta gode, bevisste og reflekterte valg i samtalerelasjonen (Jordan, 2002, 1). En tydelighet i møte med mennesker som trenger hjelp, veiledning og rådgiving.

Mari snakket om det å ha god kjennskap til de en skal hjelpe, at det første møtet hun har er viktig, for å vise at en har forstått og fått med seg det den andre sier. Et perspektiv som viser at en som hjelper har en forståelse og interesse for hva den andre kommer med. Slik jeg forstår Mari, blir det viktig å vise en tilstedeværelse og en innsikt i hva den andre kommer med, ha en «rommelighet» (Martinsen, 2003, s. XI), hvor øyeblikket en er i viser hvordan en som rådgiver og veileder klarer å fange det den andre prøver å fortelle om fortiden, samtidig som en er i et øyeblikk sammen i en samtalerelasjon.

Her blir funnene i intervjuet med Lars interessant å se på. Hans erfaring med advokater og leger som føler et stort ubehag og sårbarhet i å snakke med personer innen det offentlige system, hvor rapportering og dokumentasjon er veldig viktig. Lars snakket om å la den ene samtalen være bare det. At det å skrive ned hva folk sier, kan bli et vedheng for vedkommende for senere tid. Jeg ser ingen motsetning i det Mari framholdt som viktig, samtidig som det Lars fortalte, er et viktig perspektiv å ta med seg i samtalerelasjon med andre. Det gir mening å tenke på Løgstrups uttrykk «fra stedet av» (Martinsen, 2003, s. XI), et møte i tid og rom. En kan tenke seg at det Lars forsøkte å få fram, er at ikke fortiden og det som har vært skal følge personer, slik at det blir et negativt bilde av hvem de er og de ikke klarer å komme seg ut av sin egen historie, slik Mari uttrykte det. Det å hjelpe folk ut av sin egen historie, ta tilbake makten og mestre sitt eget liv og finne gode løsninger for veien videre (Schein, 2009, s. XIV), et mål innen rådgivning og veiledning. Et ansvar en som profesjonell veileder og rådgiver har, til å se

den andre, finne ut hvor han eller hun er og hva vedkommende trenger hjelp til (Drabik-Podgorna, 2018, s. 75).

Victor E. Frankle skriver "*each man is questioned by life; and he can only answer to life by answering for his own life; to life he can only respond by being responsible*" (Frankl, 1984, s. 131 i Drabik-Podgorna, 2018, s. 77). Lars beskrev det å hjelpe folk i samtalerelasjoner som et spesielt ansvar, et utvidet ansvar som er nedfelt i flere forskrifter og retningslinjer innen profesjonell sammenheng, helt fra Hippokrates (Skålevåg, 2021) og til dagens retningslinjer innen veiledningssammenheng (Mathisen & Kristiansen, 2005, s. 223-229). Som rådgivere og veiledere har en et spesielt ansvar for andre mennesker, da det å veilede andre vil ha effekt utover det som skjer i samtalerommet (Kristiansen, 2003; Mathisen og Høigaard, 2004 i Mathisen & Kristiansen, 2005, s. 228-229).

Samtidig har den enkelte en skal hjelpe, sett bort fra barn og enkelte andre mennesker som er i en særegen livssituasjon, et ansvar for eget liv og egne valg. Det handler om å la andre ta sine valg og respektere de, samtidig som en også skal gi de kunnskap og muligheter til å håndtere livene sine selv på en god måte, slik Lars uttrykte det. Mari snakket om å elte og kna i folk, sånn rett inn i makta. En måte å jobbe med andre ut fra hva en vet om de, samtidig som en ønsker å se en endring som gjør at vedkommende får det bedre.

En tanke her, om det med ansvar og ansvarliggjøring, er tilfeller hvor mennesker kan ha opplevd å få endret sin forståelse av seg selv. Det litteraturen kaller hegemoni (Engelstad, 2010, s. 74). Ta eksemplet med barn og foreldre som Lars fortalte om, hvor foreldrene mener det er noe galt med barnet, mens barnet har en helt annen opplevelse av situasjonen. Foreldre har sterk makt i forhold til sine barn, bare i kraft av rollen som en forelder. Hvilken påvirkningskraft de har som voksen og foreldre. Og her er det Lars går inn med sin mulighet til makt, en slags motmakt, hvor han i samtalerelasjon finner ut hvordan barnet har det, snakker med barnet, og finner ut av hvordan hans eller hennes opplevelse av verden er. Det blir en kamp mellom viljer (Foucault, 2002, s. 14), hvor Lars går inn og bruker sine refleksive evner og sin kunnskap om det å være barn, og hvor han som veileder og rådgiver går inn og tar kampen med foreldrene om å få de til å se at det er ikke noe galt med barnet ditt, her er det noe annet det gjelder.

Det blir som i den danske dokumentaren Ulven kommer (Haugen, 2020), hvor barn opplever vold og mishandling, og familien kommer i kontakt med barneverntjenesten. En av hjelperne bruker sine intuitive evner og står på at her skjer det noe som ikke skal skje. Han mister jobben pga dette, da de ikke får til å bevise hva som egentlig skjer i familien. Tør en som profesjonell veileder og rådgiver ta sjansen på å bli degradert, miste anseelse og kanskje både lønn og en god stilling, om en mener det skjer en urett mot mennesker i hjelpesystemet, selv om en ikke får til å bevise det? Eva sier litt om dette når hun står i møte med mennesker som er i fare for å miste inntekt hvor de ikke kan stå i jobb slik de har gjort tidligere av ulike årsaker. Hun sier noe om det følelsesmessige aspektet ved det å møte mennesker i sårbare situasjoner, samtidig som hun som veileder og rådgiver sitter i en stilling som gir henne makt til å avgjøre andre mennesker sine skjebner.

Det er også noe av det jeg opplevde av Lars sine beskrivelser av å stå i sammenhenger å kjempe for de som står i en sårbar situasjon. «*Evnen til å sette sin vilje igjennom*» (Engelstad, 2010, s. 15) slik Max Weber uttrykker det, en evne Lars bruker i møte med foreldre som ikke klarer å erkjenne at det kanskje er de det er noe med og ikke barnet. I

nesten del vil jeg nå gå nærmere inn på det med ansvar og selvinnsett hos rådgivere og veiledere, en innsikt i hvordan en selv er og hva som bor i en selv som profesjonell veileder og rådgiver i møte med andre mennesker i samtalerelasjon.

5.2 Ansvar, makt og selvinnsett

Selv om hvert enkelt mennesker har ansvar for eget liv, vil den påvirkning en har på andre, være et ansvar en bærer også for andre mennesker. I følge Løgstrup vil det i alle sammenhenger hvor det er mennesker, være en form for maktrelasjon (Kvalsund, 2005, s. 85). I og med at denne maktrelasjon er asymmetrisk i profesjonelle sammenhenger, vil bevisstheten og forståelsen av en selv som rådgiver og veileder være avgjørende for hvor god hjelp sårbare mennesker og mennesker i sårbare og vanskelige livssituasjoner får (Aubert & Bakke, 2018, s. 14; Skau, 2017, s. 25, 51). Spesielt i intervjuet med Lars, snakket han om å ha innsikt i egne følelser og hva som skjer i ham selv i møte med andre mennesker. Han bruker denne selvinnsetten blant annet til hjelp i samtalerelasjoner hvor han opplever å stå fast, hvor han mellom samtalene tenker igjennom hva han skal si til den han skal hjelpe. En fornuftig og veloverveid forberedelse til å komme videre i en fastlåst samtalerelasjon. En bruk av det fornuftige og analytiske tanke-systemet (Kahneman, 2012, s. 26-27; Zerbe, 2008, s. 42).

Men det er ikke alltid en har tid til å tenke etter hva som er riktig å si i en samtalerelasjon. Mari sa i intervjuet, at i en samtalesetting kommer det som skjer litt sånn der og da. Hun snakket om å ha kjennskap til den eller de en skal hjelpe, og at det er viktig for den hjelpen hun gir. Hun uttrykte også ganske bestemt at «*man er nødt til å ha en stemme inn i rommet, jeg tenker ikke at det er makt å ha en, å styre en prosess, eller ha meninger eller ta med kunnskap inn i rommet når det hører hjemme*». Et mål innen veiledning og rådgivning til å bruke ens innsikt og kunnskap på en god måte, til å ta styring og ha en tydelig stemme inn i samtalerommet, slik Mari uttrykte det og også noe Lars snakket om. Samtidig som en må ha en tydelig bevissthet om den usynlige makten som er til stede (Börjesson & Rehn, 2009, 2. 76; Engelstad, 2010, s. 7) og som kan ha en enorm kraft inn i samtalerommet et kaos av maktkrefter, slik Lars beskrev det. Den påvirkningskraft som ligger i rommet mellom rådgiver og rådsøker, hvor fortiden og de påvirkninger både den som er profesjonell og den som søker hjelp har med seg fra andre relasjoner i livet (Geldard et al., 2018, s. 89). Her blir det å finne ut og bli kjent med det mennesket en skal hjelpe i samtalerommet, slik Mari uttrykte det, at en har fulgt med på hva den andre har sagt blant annet ved første samtale. Å forstå den sammenheng og den kultur et menneske kommer fra, det logiske og symbolske system hvert enkelt menneske har i seg, slik Weber forstod empati (Benton & Craig, 2011, s. 80). Det å kunne lese andre mennesker sine handlinger og væremåte, en form for emosjonell og spirituell intelligens (Zerbe et al., 2008, s. XX-XXI).

Hva gjør denne forskjellen i bruk av menneskets to tanke-systemer (Kahneman, 2012, s. 26-27) i rådgivnings- og veiledningssammenheng? To ganger i samtalen med Eva tar hun tydelig hendene mot hjertet og brystet sitt. Jeg tolker dette som en måte hun formidler det å skulle tenke med hjertet (Reams, 2012, s. 107), en handling som viser hvordan det affektive, det følelsesmessige perspektivet spiller inn i samhandling mellom mennesker, hvordan ulike handlinger spiller inn i mellommenneskelig samspill, slik Weber skilte de (Benton & Craig, 2011, s. 78-79). Gjennom at en som profesjonell yrkesutøver, skaffer seg utdanning og erfaring, slik informantene viser til sine erfaringer og kunnskap innen ulike områder, som skal hjelpe både den enkelte som søker hjelp, men også samfunnet

ellers til mer verdifulle handlinger (Benton & Craig, 2011, s. 79). I tankene mine kommer ordene fra Mari om at det ikke er makt å ha en stemme inn i rommet. Det kan være en nødvendighet i samspeilet og for å kunne hjelpe andre.

I neste del berøres temaene erfaring og kunnskap inn i samtalerommet nærmere. Å bruke det man har lært gjennom livet, både faglig og gjennom arbeidssammenheng, på en slik måte at en med god samvittighet og til det beste for både den enkelte og samfunnet, gir råd og veileder på en slik måte at ikke mennesker blir krenket, såret og skadet (Flor & Kennair, 2019). I tillegg vil personlige verdier komme til syne gjennom den refleksive og prerefleksive bevisstheten en har i utøvelsen av yrket (Grelland i Eide et al., 2015, s. 37-38, 97).

5.3 Kunnskap, erfaring og makt

Alle tre informantene understreket det å ha erfaring som viktig inn i samtale- og veiledningssituasjoner. Eva sine kroppslige uttrykk når hun tok hendene mot hjertet, sier noe om å tenke med hjertet (Reams, 2012, s. 107). En følelsesmessig aktivering i forhold til den en skal hjelpe (Greenberg, 2015, s. 37), et ønske om å hjelpe, slik Eva beskrev det, et yrkesvalg om å stå i mellommenneskelige hjelperelasjoner, hvor møtet med andre mennesker kan ha avgjørende og stor innvirkning (Løgstrup, 2010, s. 65-66).

Lars framholdt det å gi andre kunnskap som kan hjelpe de til å gjøre gode valg for seg selv, at han som profesjonell har kunnskap den andre trenger for å vite hvordan han eller hun skal handle til det beste for seg selv. En makt som kan virke frigjørende eller binde mennesker (Martinsen, 2003, s. 86). En makt en som profesjonell hjelper har til enten å veilede andre mennesker til et bedre liv, eller til å hindre at de får gjort det som er til det beste for seg selv i den situasjonen de er i (Börjesson & Rehn, 2009, s. 33; Engelstad, 2010, s. 15). Slik Eva også uttrykte det, en enorm makt en som veileder og rådgiver kan ha til enten å gi mennesker mulighet til å få støtte og hjelp i en vanskelig livssituasjon eller til å hindre at de får den hjelpen de trenger for å komme videre i livet. Viktigheten av å legge egne tanker bort og se det som skjer foran seg i samtalerommet (Reams, 2019, s. 141), se styrkene i mennesket, slik Eva uttrykte det. Bruke ens emosjonelle og intuitive intelligens, som oppfatter mer enn det hjernen kan oppfatte (Reams, 2012, s. 107; Greenberg, 2015, s. 37).

I denne sammenheng vil evnen til å sette seg inn i andre sin situasjon og tilværelse, sett ut fra «urørlighetsproblematikken» som Løgstrup framholder som særs viktig (Eide i Eide et al., 2020, s. 87), ha en viktig rolle. Mari framholdt det at levd liv er levd liv, og med dette forstår jeg henne dit hen at mennesker har svært forskjellige liv og at det å ha respekt for hvordan mennesker lever sine liv er vesentlig. Jeg tenker at denne respekten for det enkelte mennesket en møter er viktig, samtidig som en også må tørre å utfordre de menneskene som søker råd og veiledning i livene sine. Det har noe med å tørre å trække innenfor grensene hos andre mennesker, samtidig som en skal ha en varsomhet og en følsomhet for hvor nært en som hjelper kan gå inn i andre sine personlige rom.

Lars sa også noe om dette i intervjuet, når blant annet barneverntjenesten spurte ham om personer som gikk i samtale hos ham, at han hadde mest lyst til å si til dem at de kunne spørre vedkommende selv. Et perspektiv å ta med, at det er den enkelte selv som best vet hvordan ens eget liv er, en fare ved det å skulle definere andre og eventuelt ta fra andre håp, noe Løgstrup kalte en «*størknet livsanskuelse*» (Eide et al., 2020, s. 88).

Igjen kan en se ut fra hva som kom fram i datamaterialet, hvor leger og advokater opplever en sårbarhet i det å bli definert innenfor et system, hvor det som står skrevet blir en slags sannhet, slik Lars uttrykte det. I rådgivnings- og veiledningssammenheng, er ikke ens rolle å sette diagnoser som en doktor gjør (Schein, 2011, s. 58), eller å skaffe seg informasjon for å gi ulike tjenester, slik ekspertrollen tilsier (Schein, 2011, s. 55). I rollen som veileder og rådgiver, er det prosessen, og det å bistå andre til å finne ut hva som er best for de, som er avgjørende (Schein, 2011, s. 54). Og hva som er best for deg, det vet ikke jeg, slik Lars sa at han sier til de han skal hjelpe.

I dette kan det som sagt også ligge at en rører borti blant annet ekspertrollen, slik Eva snakket om i intervjuet, når hun skulle bestemme om en person skulle få hjelp eller ikke. Det å ha makt til å gi ulike tjenester og ha en myndighet til å bestemme over et annet menneske sin skjebne, å ha en fintfølelse for hvordan en som rådgiver og veileder skal forholde seg til de menneskene en skal hjelpe. Et ansvar og en innsikt i både en selv og andre mennesker, hvordan en på best mulig måte kan gå inn å håndtere maktdimensjonen. Lars fortalte om situasjoner hvor han måtte hente inn andre hjelpere for å komme videre i en prosess, hvor en forståelse mellom ham som hjelper og den han skal hjelpe står fast. En situasjon hvor egen kunnskap og erfaring tilsier at en må hente inn hjelp fra andre. En ydmykhet i forhold til at en i enkelte sammenhenger kan komme til kort. En respekt for andre profesjoner og yrkesgrupper. En avveining, som Lars fortalte han gjør i møte med mennesker han opplever at relasjonen står fast med.

Jeg tenker det er en hårfin balanse mellom det å håndtere makt på en god måte og faren for å havne i maktfella (Schein, 2011, s. 62). Lars beskrev ærlig om situasjoner hvor han opplever å få problemer med mennesker han skal hjelpe. Jeg tenker at det er en del av det å skulle hjelpe andre mennesker, å ha en respekt for de grenser de har og det mennesket de er, samtidig som en skal både utfordre og hjelpe. Det som Løgstrup kaller «urørlighetsproblematikk» og «sonekrenking» (Aubert & Bakke, 2018, s. 5; Eide i Eide et al., 2020, s. 90). Lars viste med eksempel at han tenker seg veldig om i situasjoner hvor han opplever vanskelige følelser og han står fast i relasjonen. Han trekker seg tilbake, tenker nøye og grundig gjennom situasjonen, før han handler. Han handler ikke urasjonelt på egne følelser, slik Weber beskrev de ulike sosiale handlinger (Benton & Craig, 2011, s. 78-79), men ut fra kunnskap og erfaring og et ansvar om å gjøre det som er riktig for den han skal hjelpe. Samtidig opplever jeg at Lars i dette eksemplet viste hvordan rådgivere og veiledere kan håndtere vanskelige samtalerelasjoner, hvor det følelsesmessige aspektet kan virke overveldende og det settes i gang følelser i en selv i møte med andre mennesker, som kan være vanskelig å håndtere.

Det er jo slik at det følelsesmessige vil ha stor plass i samtalerommet og at en som rådgiver og veileder tolker disse følelsene riktig (Eide i Eide et al., 2020, s. 86). Både berører det sider ved en selv, samtidig skal en klare å holde seg utenfor disse følelsene og sette seg selv til side, for å se den andre slik han eller hun er og i den sammenheng vedkommende har vært og er i (Reams, 2019, s. 141). Lars tok opp det med offerrollen, hvor mennesker sitter så fast i sine egne følelser og fortid, og de har fått stor makt i den rollen å være et offer, at det er noe av det vanskeligste å hjelpe mennesker ut av. Dette bekreftet også Mari ved spørsmål om hvordan hun så på mennesker som er i en slik rolle. Jeg tenker, i og med at både Lars og Mari understreket at det er en situasjon hvor det er svært vanskelig å hjelpe noen ut av. Samtidig sa Mari noe om at en gjerne vil hjelpe, også mennesker i en slik situasjon.

Igjen kommer vi tilbake til hvilket perspektiv og hvilken erfaring vi som profesjonelle hjelpere har (Jordan, 2002, s. 1). På den ene siden står plikten og ansvaret om å hjelpe andre mennesker, på den andre siden står evnen en har som rådgiver og veileder til å sette seg inn i andre mennesker sin livsverden. Et eksempel jeg synes er beskrivende for hvordan det er å stå i ambivalente situasjoner, er det Lars snakket om når det gjaldt blant annet legen som trengte hjelp i private relasjoner, samtidig som han har en stilling utad i samfunnet, som gjør at vedkommende kan tape ansikt, fordi han privat ikke klarer sitt liv, samtidig som han profesjonelt har et yrke som gir stor ansiennitet og respekt. Hvordan håndterer en det å få alle typer mennesker inn i samtalerommet, både de med lav respekt i samfunnet og de som ikke har posisjon som gir respekt i samfunnssammenheng, noe Lars snakka om i intervjuet, sterke maktstrukturer blant annet på en arbeidsplass.

Grunnen til at jeg tar med dette som et bilde på den virkelighet som møter oss i samtalerommet, er den enorme makten en som profesjonell hjelper kan inneha i et samtalerom, hvor den som søker hjelp på mange måter er avhengig av hvilken måte de blir møtt på (Flor & Kennair, 2019, s. 151). Spesielt gjelder dette sårbare mennesker og mennesker i sårbare livssituasjoner. Samtidig må en også være klar over mennesker som har fått mulighet til å befestes seg i en maktposisjon blant annet innen hjelpesystemet, slik Lars uttrykte det i forhold til offerrollen. På den ene siden må vi være klar over hvilken makt vi som rådgivere og veiledere har, samtidig skal vi også være klar over at det er mennesker som har makt over andre, ikke bare foreldre over barn. Det kan være ektefeller, partnere, venner, kollegaer, ledere og andre. Mennesker som er styrt og kontrollert av andre, en form for makt hvor andre har en innsikt i andre mennesker sin tankeverden, som gir de utrolig mye kontroll med andre mennesker, en usynlig form for makt (Engelstad, 2010, s. 71).

Ikke bare gjelder dette i nåtid, det kan også gjelde familiesystemer og symbolske verdssystemer som påvirker nåtiden (Geldard et al., 2018, s. 89; Benton & Craig, 2011, s. 80), som påvirker og har påvirket de menneskene en skal hjelpe. Lars snakket om at noe av det vanskeligste å håndtere er sterke følelsesuttrykk. Sterke følelsesuttrykk som hvor en som hjelper skal gå inn å hjelpe den andre til å håndtere disse følelsesuttrykkene, samtidig som de også kan påvirke en selv. Det er her, som også nevnt ovenfor, at Lars gir eksempel på å trekke seg tilbake for å tenke over situasjonen, en måte å håndtere følelsesmessige sterke situasjoner, for å bruke det rasjonelle, fornuftige tankesystemet (Sadler-Smith et al. i Zerbe et al., 2008, s. 42; Kahneman, 2012, s. 26-27). Samtidig oppstår situasjoner litt sånn der og da, slik Mari uttrykker det, og da er en avhengig av det intuitive og følelsesmessige tankesystemet (Sadler-Smith et al. i Zerbe et al., 2008, s. 42; Kahneman, 2012, s. 26-27). Eva viser også dette gjennom eksemplet hvor hun skal håndtere og hjelpe en som må redusere stilling og få endret inntekt. Det følelsesmessige aspektet som kommer inn, hvor en på samme tid som en skal hjelpe, også må gi beskjeder som kan være tøffe for andre å få beskjed om.

Det er her Lars uttrykte det at en som hjelper er et redskap i seg selv. En kan som rådgiver og veileder ha mye kunnskap, erfaring og redskaper en kan bruke i samtalerommet. Samtidig er det en selv som er det største redskapet. Alt skal filtreres gjennom en selv, som Lars uttrykker det. Hvor en igjen kommer tilbake til den radikale fordring (Løgstrup, 2010, s.68). Den etiske bevisstheten en som rådgiver og veileder står i, hvor øyeblikket og det som skjer i samtalerommet, kan ha avgjørende betydning (Martinsen, 2003, s. XI). Hvilke ord bruker en i samtalerommet, hvilken væremåte viser en den en skal hjelpe og hvordan oppfatter den en skal hjelpe det som blir sagt og

uttrykt, både av verbal og nonverbal kommunikasjon (Carmeli & Meitar, 2018, s. 63). En ting er hjertelaget og ønsket om å hjelpe, slik Eva uttrykte det, noe annet er den profesjonelle rollen en som hjelper har, til å håndtere samtalerelasjonen på en slik måte at det ikke skader andre mennesker, krenker og sårer de, slik at situasjonen de er i, og opplevelsen de har av hjelpen blir nyttig. En «*varsomhet og bevissthet om veiledningens konsekvenser*» (Martinsen & Kristiansen, 2005, s. 229).

Det er mange interessante perspektiv å ta hensyn til i samtalerommet, både når det gjelder maktdimensjonen og det etiske og moralske ansvar en som veileder og rådgiver har. Fra å ha leger og advokater som samtalepartnere, til mor, barn og far i en familierelasjon, eller andre mennesker som står i vanskelige og uholdbare livssituasjoner. Gjennom drøftingsdelen, har ulike perspektiv og synsvinkler kommet fram, både når det gjelder hjelperrollen og mangfoldigheten i de som søker hjelp. Den respekt og anerkjennelse av hvert enkelt menneske og tilbakemelding fra de en har i samtalerommet (Eigel & Kuhnert, 2016, s. 175; Spurkeland, 2017, s. 101), vil si noe om de resultater en kan oppnå i samtalerelasjoner. På den ene siden vil det enkelte menneske en skal hjelpe, ha en viss innflytelse og makt i sin egen situasjon. Samtidig vil en i profesjonell sammenheng alltid ha en asymmetri i samtalerommet, som både litteratur (Schein, 2009, s. XIV), og Lars uttrykte det.

I denne delen har det å drøfte ulike perspektiv og ståsteder ut fra maktdimensjon og det etiske og moralske ståsted en har som rådgiver og veileder, vært et mål å ha fokus på. I og med at offerrollen kom opp som tema under intervjuet med Lars, som en klar og tydelig maktrolle, hadde også dette vært et interessant og spennende område å eventuelt skulle drøfte videre. Da min kunnskap på dette området er begrenset, og det for meg har vært vanskelig å finne litteratur som omhandler det å ta en offerrolle og komme i en slik maktrolle, og min tid ikke har strukket til, skulle jeg ønske at jeg hadde enda mer tid til å sette meg inn i dette fagområdet. Slik det er nå, blir valget å la denne muligheten bli en sjanse for videre forskning.

Gjennom dette kapitlet har det å få svar på problemstillingen:

Som rådgiver og veileder, hvordan kan en bruke makt på en god måte og ta vare på det etiske ansvaret en har i møte med mennesker i sårbare livssituasjoner og sårbare mennesker?

vært hovedanliggende å diskutere og finne svar på. I neste kapittel vil noen konklusjoner, oppsummering av masterprosjektet og prosessen gjennom prosjektperioden gi et bilde av det som har kommet fram i denne oppgaven.

6 Avslutning

For meg har maktdimensjon i samtalerommet blitt tonet noe ned. Samtidig har kunnskapen gjennom dette forskningsprosjektet gitt en økt bevissthet i hvordan makt utspiller seg og håndteres i mellommenneskelige hjelperelasjoner. Makten som alltid vil være til stede når det er snakk om samhandling mellom mennesker. En makt som ikke alltid trenger å være synlig til stede, men som vil være der og som kan registreres gjennom den interpersonlige samhandlingen. En bevissthet om både det synlige og det usynlige samspill. En makt som i den mellommenneskelige hjelperelasjon er asymmetrisk, hvor håndteringen av denne dimensjonen må håndteres på ulikt vis etter hvilke mennesker en samtaler med. Slik det også kom fram gjennom intervjuene, at de snakket om enten å heve seg, det vil si, tydeliggjøre maktforholdet når det er snakk om sterke personer i systemet, mens en i møte med mennesker i sårbare livssituasjoner og sårbare mennesker må jobbe for å dempe den maktposisjon en har som veileder og rådgiver og også gå i forsvar for de som kanskje har behov for en sterkere stemme inn i hjelpesammenhenger.

En rød tråd gjennom hele oppgaven, og som var et klart tema gjennom det første intervjuet, er hvor tett ansvar og makt henger sammen. Funnene viser også kompleksiteten i det å møte mennesker i samtalerommet, hvor en som veileder og rådgiver skal stå både som den som gir muligheter, samtidig som en vil måtte jobbe med relasjonene og hvordan en håndterer ulike situasjoner. Forståelsen for de en skal hjelpe står helt sentral, og da ikke bare hva den enkelte sitter med i samtalerommet, men også den bakgrunn og påvirkning et mennesker har hatt og har i de relasjoner som er rundt de i samfunnet. Det vil si, å ha en fintfølelse og en fornemmelse av hvordan de en skal hjelpe har det, og ha en kjennskap til hvordan livene til disse menneskene er.

I stedet for å kalle dette en avslutning, kunne jeg tenke meg å kalle det en begynnelse. Spesielt har nysgjerrigheten på det med offerrollen vakt en interesse i å finne ut hva denne rollen egentlig innebærer, og hva som ligger i ulike tolkninger av det å være et offer eller, som beskrivelsen som kom fram i intervjuet med Lars, at noen har fått eller tatt en slik rolle gjennom medhold i systemet, en uendelig sterk rolle som kan gi mye makt til et enkelt menneske i relasjon med andre mennesker. Et annet interessant funn er sårbarheten enkelte opplever i møte med systemer som dokumenterer og rapporterer, hvor de ønsker å unngå dette og oppsøker tjenester som har lite av den slags. Det paradoksale er at funnene i prosjektet tyder på at det er mennesker som selv har yrker hvor dokumentasjon er viktig. Derfor hadde det vært interessant å finne ut mer om hvordan ulike mennesker ser på det at samtaler blir dokumentert, rapportert og lagret.

Gjennom prosjektet har det vært mye litteratur og teori som har vært lest og studert. Makt er et enormt tema, og kunnskapen om hvordan dette området håndteres i profesjonelle settinger har vært noe av det vanskeligste å klare å få en oversikt over. Det å være bevisst det etiske og moralske perspektivet inn i asymmetrien i makt en hjelperelasjon er, og bevege seg inn på et område det i utgangspunktet ikke alltid er like enkelt å få oversikt over, er kanskje et av de største begrensningene i denne oppgaven.

Allikevel tror jeg temaet er viktig å belyse og ha i bevisstheten. Det å ha en bevissthet om hvordan makt både komme til syne i samtalerommet, samtidig som en som veileder og rådgiver har kunnskap og erfaring i hvordan en skal håndtere denne maktdimensjonen. Spesielt med tanke på å møte mennesker som trenger støtte og hjelp og som i utgangspunktet står i sårbare livssituasjoner og mennesker som er sårbare. Det å skulle stå med et annet menneske sitt liv i hendene, og være klar over at den påvirkning en gjør, vil ha store konsekvenser for det enkelte menneske sitt liv og hverdag, samtidig som det også vil ha konsekvenser for omgivelsene og samfunnet som helhet. Den etiske fordring i både det å forske på mennesker og jobbe med mennesker, gir et perspektiv på det å være menneske og at det å hjelpe andre mennesker både kan være givende og lærerikt, samtidig som det kan være utfordrende og krevende

7 Referanseliste

Anderson, A.K. & Handelsman M.M. (2010). *Etics for psychotherapists and counselors. A proactive approach*. Wiley-Blackwell.

Aubert, A.M. & Bakke, I.M. (2018). *Utvikling av relasjonskompetanse. Nøkler til forståelse og rom for læring* (2.utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Benton, T. & Craib, I. (2011). *Philosophy of social science. The philosophical foundations of social thought* (2nd ed.). Palgrave Macmillian.

Brudal, L.H. (2014). *Empatisk kommunikasjon. Et verktøy for menneskemøter*. Gyldendal Akademiske.

Börjesson, M. & Rehn, A. (2009). *Makt*. Liber AB.

Creswell, J.W. & Creswell, J.D. (2018) *Research design: qualitative, quantitative & mixed methods approaches*. SAGE edge.

Drabik-Podgòrna, V. (2018). Responsibility As a Goal and Ethical Norm in Counseling for Sustainable Development and Decent Work in the Age of Anthropocene. *Interventions in Career Design and Education*, 23. http://doi.org/10.1007/978-3-319-91968-3_5

Eide, S.B., Grelland, H.H., Kristiansen, A., Sævareid, H.I. & Aasland, D.G. (2020). *Til den andres beste – en bok om veiledningens etikk* (2. utg.). Gyldendal Norsk Forlag.

Engelstad, F. (2010). *Maktens uttrykk. Kulturforståelse som maktanalyse*. Universitetsforlaget.

Flor, J.A. & Kennair, L.E.O. (2019). *Skadelige samtaler. Myten om bivirkningsfri terapi*. Tiden Norsk Forlag.

Geldard, K., Geldard, D. & Foo, R.Y. (2018). *Counselling Children a practical introduction* (5th ed.). SAGE Publications.

Haugen V.F. (Redaktør). (2020). *Ulven kommer*. [TV-serie] NRK. <https://tv.nrk.no/serie/ulven-kommer>

Holck, P. & Skålevåg, S.A. (2020, 6. april). *Hippokratiske ed*. Store Norske Leksikon. https://sml.snl.no/hippokratiske_ed

Ivey, A.E., D`Andrea, M.J & Ivey, M.B. (2012). *Theories of counseling and psychotherapy. A multicultural perspective*. SAGE publications, Inc.

Johannesen, A., Tufte, P.A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.). Abstrakt forlag.

Jordan, T. (2002) *Self-awareness, meta-awareness and the witness self*.
https://www.researchgate.net/publication/236110105_Self-awareness_meta-awareness_and_the_witness_self

Kahneman, D. (2012). *Tenke, fort og langsomt*. (E. Lilleskjæret & G. Nyquist, Overs.) Pax Forlag AS.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal Norsk Forlag AS.

Kvalsund, R. (2006). *Oppmerksomhet og påvirkning i hjelperelasjoner. Viktige ferdigheter for coacher, rådgivere, veiledere og terapeuter*. Fagbokforlaget.

Kvalsund, R. & Fikse C. (2015). *Rådgivningsvitenskap. Helhetlig rådgivningsprosesser; relasjonsdynamikk, vekst, utvikling og mangfold*. Fagbokforlaget.

Kvalsund, R. & Meyer, K. (2017). *Gruppeveiledning, læring og ressursutvikling*. Fagbokforlaget.

Martinsen, K. (2003). *Fenomenologi og omsorg*. (2.utg.) Universitetsforlaget.

Kvalsund, R. & Meyer, K. (2014). *Samarbeidets kunst i ledelse, veiledning og læring*. Akademika forlag.

Løgstrup, K.E. (2010). *Den etiske fordring* (4. utg.). Forlaget Klim.

Polyani, M. (2000). *Den tause dimensjonen. En introduksjon til taus kunnskap*. Spartacus forlag.

Reams, J. (2012). *Integral Leadership. Opening Space by Leading through the Heart*. I C.S. Pearson. *The transforming leader. New approaches to leadership for the twenty-first century* (p.102-109). Berrett-Koehler Publishers. <http://jonathanreams.com/downloads/>

Reams, J. (2019). *Self-Awareness and the Virtuality of Self: How Awareness Can Liberate Wisdom in the Self*. I J.A. Haugan & Ø. Kvello (red.) *Selvinnsikt og profesjonalitet* (p. 132-152). Vigmostad & Bjørke.

Schein, E.H. (2009). *Helping. How to offer, give, and receive help*. Berrett-Koehler Publishers.

Shefer, N., Carmeli, A. & Cohen-Meitar, R. (2018). *Bringing Carl Rogers Back in: Exploring the Power of Positive Regard at Work*. *British Journal of Management*. 29(1), 63-81.

Skau, G.M. (2017) *Gode fagfolk vokser. Personlig kompetanse i arbeid med mennesker* (5. utg.). Cappelen Damm Akademisk.

Skålevåg, S.A. (2021, 2.Juni). *Hippokrates*. Store Norske Leksikon.
<https://sml.snl.no/Hippokrates>

Smith, J.A., Flowers, P. & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory, Method and Research*. SAGE publications.

Sohlberg, P. & Sohlberg, B.M. (2019). *Kunnskapens former, Vetenskapsteori, forskningsmetode og forskningsetik*. Liber AB.

Spurkeland, J. (2017). *Relasjonskompetanse. Resultater gjennom samhandling* (2.utg.). Universitetsforlaget.

Stidahl, T.B. (Webredaktør). (u.å.). Yrkesetiske retningslinjer. <https://www.nsf.no/etik-0/yrkesetiske-retningslinjer>

Swensen, C.H. (1973). *Introduction to interpersonal relations*. Scott, Foresman and Company.

Sæbø, O.K. (2010). *Gudsbarnet. Om barnetroens hemmeligheter og en ny trosopplæring*. Verbum Forlag.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitative metoder* (5. utg.). Fagbokforlaget.

The Arbinger Institute. (2016). *The outward mindset. How to Change Lives and Transform Organizations*. Berrett-Koehler Publishers.

Thorsen, A.A. & Allgood, E. (2010). *Q-metodologi: En velegnet måte å utforske subjektivitet*. Tapir akademiske forlag.

Williams, P. (2018). *Coaching vs Psychotherapy. The Great Debate*. <https://www.scribd.com/document/373031645/Coaching-vs-Psychology-the-Great-Debate#download>

Zerbe, W.J., Hartel, C.E.J. & Ashkansky, N.M. (2008) *Emotions, ethics and decision-making*. Emerald Group Publishing Limited.

Vedlegg 1: Informasjonsbrev

Vil du delta i forskningsprosjektet

Makt i mellommenneskelige hjelperelasjoner.

Dette brevet inviterer deg til å bli med i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hvordan veiledere og rådgivere opplever, erfarer og håndterer det å stå i profesjonelle hjelperelasjoner, sett i lys av maktdimensjonen. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å skrive en masteroppgave i faget rådgivingsvitenskap og mitt forskningsspørsmål er:

Hvordan kan man som veileder/rådgiver jobbe for å ivareta det etiske og moralske ansvar man har, sett i lys av ubalansen i makt en hjelperelasjon er?

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU institutt for pedagogikk og livslang læring er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Grunnen til at jeg spør deg om å delta i dette prosjektet, er at jeg ønsker å få mer kunnskap om hvordan de som jobber i profesjonelle stillinger som veiledere og rådgivere håndterer det å skulle hjelpe andre mennesker, sett i lys av maktdimensjonen.

Hva innebærer det for deg å delta?

Å delta i dette prosjektet, vil innebære å stille til intervju som vil ha en varighet på ca 1-1 ½ time. Intervjuet vil være et delvis strukturert intervju, hvor jeg har en intervjuguide med spørsmål relatert til det med makt i hjelperelasjoner. Det er din erfaring og kunnskap som er viktig for meg å få del i, eksempler og situasjoner som har vært lærerike og utviklende for deg som profesjonell helper. Intervjuet vil foregå nettbasert eller fysisk, alt etter hva som passer for deg. Intervjuet vil bli tatt opp på video med lyd og bilde. Dette vil bli lagret kryptert på en minnepinne. Intervjuet vil i etterkant bli transkribert skriftlig, analysert og tolket. Det vil i etterkant av intervjuet være viktig for meg å kunne kontakte deg, for eventuelt å spørre om de tolkningene jeg har gjort er riktig. Intervjuet vil bli brukt i min avsluttende masteroppgave i rådgivningsvitenskap, og alle opplysninger vil bli oppbevart adskilt fra personlige opplysninger.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

De som vil ha tilgang til opplysningene er veileder Jonathan Reams og student Gunhild Bakken Almli ved NTNU institutt for pedagogikk og livslang læring.

Tiltakene som blir gjort for å oppbevare opplysningen, vil være at innhentede materiale oppbevares adskilt fra personopplysninger. Det vil si: *Navnet og kontaktopplysningene dine vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.*

Personopplysningene vil bli kodet og oppbevart innelåst og kryptert.

Det vil ikke kunne gjenkjennes i masteroppgaven hvem som sagt hva i et intervju. Her vil navn og andre personlige opplysninger anonymiseres.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Alle personopplysninger, intervju med bilde og lydopptak, samt renskrevne avskrift vil bli slettet 15.12.2021.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra NTNU institutt for pedagogikk og livslang læring har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

NTNU institutt for pedagogikk og livslang læring

Veileder: Jonathan Reams, jonathan.reams@ntnu.no, tlf: 48148900

Student: Gunhild Bakken Almli, gunhiba@stud.ntnu.no, mob: 93405559

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Gunhild Bakken Almli
(Student – dato)

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet makt i mellommenneskelige hjelperelasjoner, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i undersøkelse gjennom intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker – dato)

Telefon/e-post: _____

Vedlegg 2: Intervjuguide 1

Intervjuguide 1

- 1) Hva forstår du med ordet makt i en hjelperelasjon?
- 2) Hva er din erfaring med makt i hjelperelasjoner?
- 3) Hvordan opplever du det å stå i en posisjon mellom krav fra ledelse og arbeidsgiver og den du skal hjelpe?
- 4) Hva er din erfaring med å stå i en pressa situasjon og hvordan håndtere relasjonen med den du skal hjelpe på en god måte?
- 5) Hva tenker du om uttrykket «å trenge inn i andre menneskers tanke – finnes det et sterkere uttrykk for makt? (Engelstad, 2010, s.71).
- 6) Hvordan ser du på begrepet «kunnskap er makt»? (Dybvig m.fl., 2019, s.463).
- 7) Har du noen eksempler på situasjoner hvor du brukte makt på en ikke god måte, som gjorde at du vokste og fant andre måter å veilede mennesker?

Vedlegg 3: Intervjuguide 2

Intervjuguide 2

- 1) Hva forstår du med ordet makt i en hjelperelasjon?
- 2) Hva er din erfaring med makt i hjelperelasjoner?
 - a) Hvordan ser du på det å sitte i en rolle som kan oppleves som en maktposisjon?
 - b) Hvordan opplever du det å stå i en posisjon mellom krav fra ledelse og arbeidsgiver og den du skal hjelpe?
 - c) Hva er din erfaring med å stå i en pressa situasjon og hvordan håndtere relasjonen med den du skal hjelpe på en god måte?
- 3) Har du noen eksempler på situasjoner hvor du brukte makt på en ikke god måte, som gjorde at du vokste og fant andre måter å veilede mennesker på?
- 4) Har du noen gang opplevd deg maktesløs i forhold til de du skal veilede og hjelpe?
 - a) Hvordan håndterte du disse situasjonene?
 - b) Hva lærte du av å stå i slike situasjoner?
- 5) Har noen eksempler på at makt kan brukes positivt?
 - a) Hva er det som gjør at du opplever at bruken av makt også kan ha en positiv effekt?
- 6) Kan du nevne eksempler på om du som veileder har opplevd at den du skal hjelpe også utøver makt mot deg som hjelper?
- 7) Hvordan opplever du det å få innblikk i andre menneskers livssituasjon og problemer?
- 8) Hvilken erfaring har du med det å skulle bruke din kunnskap og erfaring på en god måte, slik at den du skal hjelpe, virkelig blir hjulpet?

Vedlegg 4: Godkjenning fra NSD

Vurdering

Referansenummer

765895

Prosjekttittel

Makt i mellommenneskelige hjelperelasjoner. / Power in interpersonal helping relationships.

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap (SU) / Institutt for pedagogikk og livslang læring

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Jonathan Reams, jonathan.reams@ntnu.no, tlf: 48148900

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Gunhild Bakken Almli, gunhiba@stud.ntnu.no, tlf: 93405559

Prosjektperiode

04.01.2021 - 01.06.2022

Vurdering (3)

08.11.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 08.11.21. Vi har nå registrert 01.06.2022 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger. Vi gjør oppmerksom på at ytterligere forlengelse ikke kan påregnes uten at utvalget informeres om forlengelsen. NSD vil følge opp ved ny planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til videre med prosjektet!

22.03.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 22.03.2021. Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 22.03.2021. Behandlingen kan fortsette. Metode er endret til intervju. Zoom er lagt til som databehandler. NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene til bruk av databehandler, jf. art 28 og 29. TAUSHETSPLIKT Helsepersonell har taushetsplikt. Det er derfor viktig at intervjuene gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltpasienter eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Vi anbefaler at dere er spesielt oppmerksom på at ikke bare navn, men også identifiserende bakgrunnsopplysninger må utelates, som for eksempel alder, kjønn, tidspunkt, diagnoser og eventuelle spesielle hendelser. Dere må også være forsiktige med å bruke eksempler under intervjuene. Student og informant har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet. Det kan derfor være hensiktsmessig om studenten avklarer dette med informanten i forkant av intervjuet. TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.12.2021. LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår

vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a. PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: • lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen • formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål • dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet • lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned. FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon. OPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til videre med prosjektet! Kontaktperson hos NSD: Line Raknes Hjellvik Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

12.02.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 12.02.2021. Behandlingen kan starte. TAUSHETSPLIKT Helsepersonell har taushetsplikt. Det er derfor viktig at intervjuene/undersøkelsen gjennomføres slik at det ikke samles inn opplysninger som kan identifisere enkeltindivider eller avsløre taushetsbelagt informasjon. Student og informant har et felles ansvar for det ikke kommer frem taushetsbelagte opplysninger under intervjuet/undersøkelsen. Det kan derfor være hensiktsmessig om forskeren avklarer dette med informanten i forkant. DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på "Del prosjekt" i øvre venstre hjørne av meldeskjemaet. MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema> Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres. TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.12.21. LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a. PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: • lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de

registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen • formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål • dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet • lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet! Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17